

PRIDI BANOMYONG

(LUANG PRADIT, PRADIST, MANUDHARM)

AINCIEN REGENT ET

AINCIEN PREMIER MINISTRE DE

SIAM (THAILANDE)

พระบ

ประกาศสำนัก

สมบัติฯ

๗.๘.๖๒

ประกาศลับฉบับ

นายปรีดี พนมยงค์ หัวหน้ารัฐมนตรีกับพุกคือการร้าย
ก่อการจลาจลและก่อการกบฏในพระราชอาณาจักร

ตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการดำเนินการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ๑๙/๔๔๘ ณ
วันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๖๒ เรื่องประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี พนมยงค์ หัวหน้ารัฐมนตรีกับพุกคือ^ก
พุกคือการร้ายและผู้ก่อการกบฏในพระราชอาณาจักรและก่อการจลาจลในราชอาณาจักร (เรียกว่าด้วย)
(เรียกว่าด้วย) ๑๔ มกราคม ๒๕๖๒ ให้ยกเว้นโทษคือการก่อการจลาจลในราชอาณาจักร ๒๕๖๒
และลงนาม ระหว่างวันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๖๒ ถึงวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๖๒ นั้น ผู้ต้องหา
นับถ้วนได้ไม่ได้

ดังนั้น ให้รับนับถือและยกเว้นการดำเนินการดังนี้ให้แก่ นักโทษ ๒๕๖๒ ดังต่อไปนี้
รุ่นพี่ร่วมกับรุ่นพี่นักโทษรุ่นเดียวกัน นายปรีดี พนมยงค์ หัวหน้ารัฐมนตรีกับพุกคือ^ก
การร้าย ก่อการจลาจลและก่อการกบฏในพระราชอาณาจักร มาโดยให้ประกาศสำนักฯ

พระบรมราชูปถัมภ์ พระบรมราชูปถัมภ์ (นายปรีดี พนมยงค์)
อายุ ๔๗ ปี เกิดที่กรุงเทพฯ ด้วยราศีไก่ เป็นบุตรคนเพียง
คนเดียวของ พระบรมราชูปถัมภ์ พระบรมราชูปถัมภ์ ต่อมาได้รับการแต่งตั้งเป็น
ผู้ช่วยผู้อำนวยการรัฐบาล ผู้ช่วยผู้อำนวยการรัฐบาล
ที่มีอำนาจเต็มที่สุดของรัฐบาล ผู้ช่วยผู้อำนวยการรัฐบาล

หัวหน้ารัฐมนตรี ผู้ดูแลประเทศ หัวหน้ารัฐมนตรี
ที่มีอำนาจเต็ม ความตัดสินใจ รุ่นร่วมเดือนตาก

หัวหน้ารัฐมนตรี หัวหน้ารัฐมนตรี หัวหน้ารัฐมนตรี
หัวหน้ารัฐมนตรี หัวหน้ารัฐมนตรี หัวหน้ารัฐมนตรี
หัวหน้ารัฐมนตรี หัวหน้ารัฐมนตรี หัวหน้ารัฐมนตรี

นั่งรัฐ นั่งหัวหน้ารัฐ นั่งหัวหน้ารัฐมนตรีรัฐมนตรี

เหตุการณ์ในประเทศและต่างประเทศ เมืองต่างๆ ทั่วโลก ต่างๆ ต่างๆ
ให้ตัวให้ไว้ในปัจจุบันนี้ ชาติการดำเนินการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ให้จัดการต่อต้านคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย
ก่อการร้ายกวน ๒๕๖๒ นี้ นับได้ว่านักกิจกรรม ให้ตัวตนมาเข้าร่วมต่อต้านนี้ ๒๕๖๒ นักโทษ
๒๕๖๒ มีหมายเข้าบัญญัติอย่างเดียวกัน ของที่ดิน ของที่ดิน ของที่ดิน
ของที่ดิน ของที่ดิน ของที่ดิน ของที่ดิน ของที่ดิน ของที่ดิน ของที่ดิน ของที่ดิน ของที่ดิน
ของที่ดิน ของที่ดิน ของที่ดิน ของที่ดิน ของที่ดิน ของที่ดิน ของที่ดิน ของที่ดิน ของที่ดิน

กองบัญชาการสำนักงานด้านความมั่นคง

ประกาศ ณ วันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๖๒

(ลงนาม) พ.ก.อ. หล่อพันธุ์วิวัฒนา

ผู้บัญชาการสำนักงานด้านความมั่นคง

สำเนาดูกอง

พ.ก.อ. หล่อพันธุ์

๑๖.๑.๖๒

21 ANS D'EXIL EN

La célèbre artiste Mme Ho Hsiang Ning en train de peindre l'estampe « Cerisier en fleurs ». Cette estampe a été offerte à l'auteur à l'occasion de son soixanteième anniversaire en 1960 avec la dédicace suivante :

« A Monsieur et Madame PRIDI afin qu'ils l'appreçoient avec leur sens artistique. »

L'artiste était veuve de Liao Tchong Kai, proche compagnon de Dr Sun Yat Sen qui fut homme comme père de la Révolution Démocratique Chinoise. Elle était devenue Vice-présidente du Comité permanent de l'Assemblée nationale de la Chine Populaire, présidente honoraire de la Fédération mondiale des femmes chinoises et présidente du Comité révolutionnaire du Kuomintang (section révolutionnaire du Parti nationaliste).

ouvementée
MES
NE POPULAIRE

eur avec Mao Tsé-toung.

ur avec la machine
piquage de riz dans
commune populaire.

จากชัยก้ายเป็นขวາ

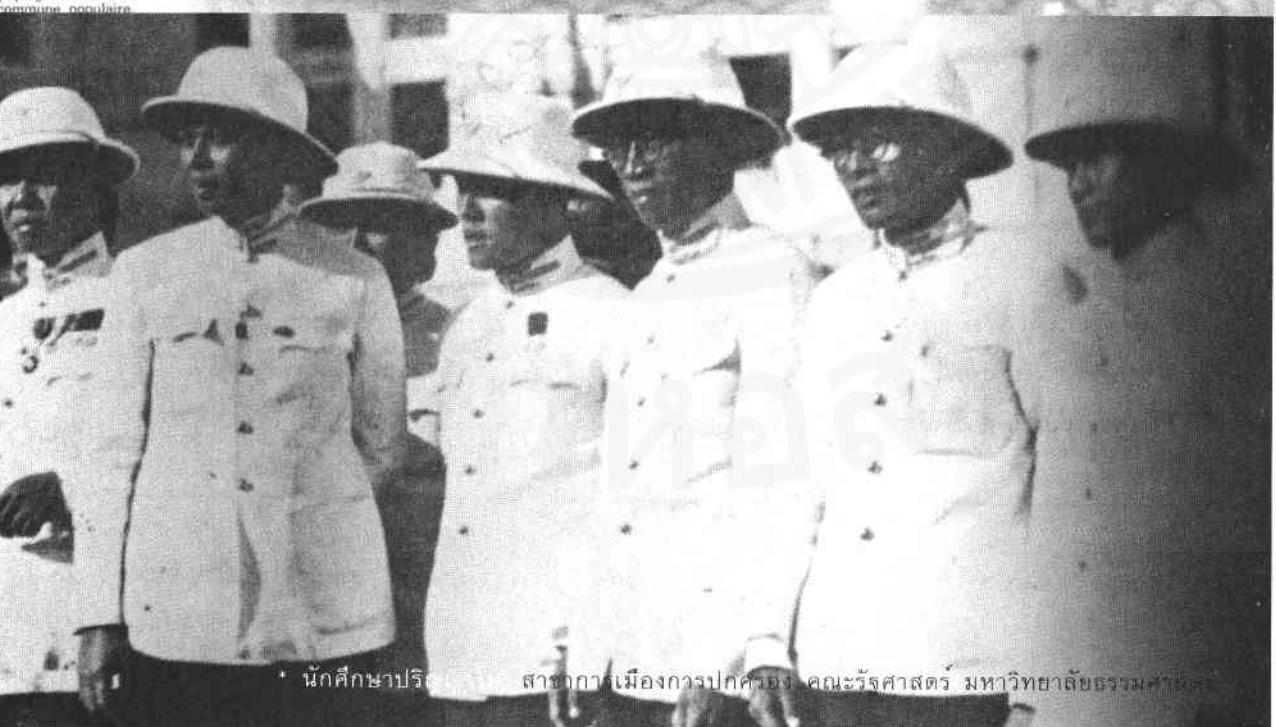

VS

สันทัณรากาชອน “ด้วบ” และ “การดูดซึม”:
และการศึกษา

ความคิดการทำงานการเมืองของปรีดี พนมยงค์

คิโรตมี คล้ามไพบูลย์*

* นักศึกษาปริ

สาขาวิชาเมืองกรุงปักกิ่ง คณบดีวิจิตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ความนำ

ความคิดทางการเมืองสัมพันธ์ใกล้ชิดกับการกระทำที่เป็นการเมือง การกระทำที่เป็นการเมืองล้วน มีเป้าหมายเพื่อไม่รักษาภาระเปลี่ยนแปลง เมื่อต้องการรักษาภาระให้เลี้ยงการเปลี่ยนแปลง และหากจะเปลี่ยนแปลงก็ต้องมุ่งไปสู่สิ่งที่ดีกว่า การกระทำทางการเมือง จึงถูกกำหนดจากความคิดว่าอะไรได้กว่าและอะไรเลวร้ายกว่า แต่ความคิดว่าอะไรได้หรือเลวร้ายนั้นมาจากการคิดว่าอะไรคือความดี และในแห่งนี้แล้ว การกระทำหรือปฏิบัติทางการการเมืองทุกชนิดจึงเกี่ยวพันกับความรู้ในเรื่องความดี ชีวิตที่ดี หรือสังคมที่ดีอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้.

ความคิดแตกต่างจากปรัชญา และความคิดทางการเมืองนั้นก็ไม่เหมือนกับปรัชญาการเมืองด้วยสำหรับศาสตราจารย์ลีโอด สเตรัส แล้ว ความคิดทางการเมืองไม่ตระหนักถึงความแตกต่างของความเห็นและความรู้ จึงเป็นไปได้ที่ความคิดทางการเมืองจะเป็นไปเพื่อป้องหรือตอกย้ำมายาคติบางอย่าง ขณะที่ปรัชญาการเมืองฟุ่งความสนใจไปที่ความรู้ นักคิดทางการเมือง จึงแตกต่างจากนักปรัชญาการเมือง เพราะฝ่ายแรกครุ่นคิดถึงระบบทรัตน์โดยนัยบางอย่าง ส่วนฝ่ายหลังสนใจว่าอะไรคือความจริง ปรัชญาการเมืองทั้งหมดจึงเป็นความคิดทางการเมือง แต่ความคิดทางการเมืองบางชนิดเท่านั้นที่เป็นปรัชญา.¹

ถ้านักคิดทางการเมืองไม่ใช่นักปรัชญา การศึกษาความคิดทางการเมืองก็ต้องทำด้วยความระมัดระวัง ข้อควรระวังลักษณะคือ เมื่อนักคิดทางการเมือง

พูดถึงการเมืองในความหมายของการรักษาหรือเปลี่ยนแปลง เขาทำสังผูกถึงมันในฐานะกิจกรรมรวมหมู่ (collective social actors) เสมอ² เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว จึงจำเป็นต้องตระหนักถึงนักคิดในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมการเมือง และยิ่งนักคิดทางการเมืองที่เป็นผู้นำทางการเมือง ก็ยิ่งต้องตระหนักถึงตัวตนของผู้เขียน กับอิทธิพลที่ “อำนาจ” มีต่อตัวบทของนักคิดรายนั้นๆ ตลอดเวลา.³

และเพราเดทุน⁴ การศึกษาความคิดทางการเมืองจึงต้องตระหนักถึงบริบทของความคิดนั้นๆ และยอมรับว่า�ักคิดทางการเมืองอาจประสงค์ให้ผู้อ่าน “เห็น” อะไรบางอย่างได้มากพอๆ กับที่ไม่ให้เห็นอะไรอย่างไรก็ได้ การเห็นเป็นคนละเรื่องกับการเข้าใจ และการไม่ให้เห็นก็ไม่ได้หมายความว่า�ักคิดทางการเมืองผู้นั้นไม่ต้องการให้ผู้อ่าน “เข้าใจ” เพียงแต่ความเข้าใจนั้นอาจถูกสงวนและซุกซ่อนไว้ให้ผู้อ่านจำนวนน้อยบางราย⁴

บทความนี้จะศึกษาความคิดทางการเมืองของปรีดี พนมยงค์ ผ่านตัวบทในรูปบทความ / ปรากรดา / เอกสารต่างๆ ที่ปรีดีเป็นผู้ประพันธ์ขึ้น โดยเห็นว่าความหมายหรือ message ที่ปรีดีต้องการจะสื่อความนั้นอยู่ในตัวบท แต่ก็มีความสำคัญอยู่มากที่จะเหยียบเคียงตัวบทกับบริบทที่แวดล้อมปรีดี เพื่อให้เห็นถึง “บทสนทนาที่ม่องไม่เห็น” เห็นถึงการเลือกพูดบางอย่างและไม่พูดบางอย่าง เห็นถึงการพูดบางเรื่องในบางระดับ เห็นถึงปฏิกริยาที่ปรีดีมีต่อความคิดและการกระทำของคนกลุ่มต่างๆ ซึ่งถึงที่สุดแล้วย่อมช่วยให้ตอบได้ว่าปรีดีเป็นใคร.

¹ Strauss, Leo, *What is Political Philosophy?*, The Free Press, 1959, p.12.

² Kettler, David in Miller, David (ed.), *The Blackwell Encyclopaedia of Political Thought*, Basil Blackwell, 1987, p.312.

³ ชัยวัฒน์ สถาานันท์, การเมืองมนุษย์: รัฐศาสตร์ทวนกระแส, สันักพิมพ์ออกหน้า, 2528, หน้า 119 – 124.

⁴ Platt, Michael, "Interpretation," *Interpretation*, 5: 1 (summer 1975), pp.122–123.

ตัวบทและการตีความ

การศึกษาความคิดทางการเมืองทำได้ด้วยการอ่าน แต่เรามิ่งสามารถอ่านอะไรได้ โดยปราศจากการตั้งค่าตามว่าสิ่งที่เราอ่านนั้นหมายถึงอะไร กล่าวใน言นี้แล้ว การอ่านจึงเป็นเรื่องของการตีความ.

การตีความมีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือผู้แต่ง ตัวบท และตัวผู้อ่าน การตีความมีหลายแบบและแต่ละแบบก็มีวิธีคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบทั้ง 3 ไม่เหมือนกัน การตีความแบบแรกเน้นให้ผู้อ่านเข้าใกล้ความหมายของผู้แต่ง (*the interpreter have to stand in the author's shoes*) ส่วนการตีความแบบที่สองถือว่าผู้แต่งตายแล้ว และความหมายนั้นเป็นของผู้อ่านเอง (*the death of the author*)⁵ ซึ่งจะขอกล่าวถึงโดยสังเขป.

การตีความแบบแรกมีสมมติฐานว่า “ผู้แต่ง” รู้ว่าต้นเรื่องทำอะไร อาย่างน้อยกับตัวบทที่เข้าแต่งขึ้น การแต่งจึงเป็นการกระทำที่มีเป้าประสงค์ ส่วนการตีความก็คือการเข้าถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทกับสิ่งที่ตัวบทนั้นหมายถึง ตัวบทไม่ใช่ความรู้ แต่ตัวบทคือพาหนะไปสู่ความรู้ของผู้แต่ง ความรู้เป็นเรื่องเดียวกับความหมาย ผู้อ่านจึงมีหน้าที่เข้าใจความหมายของตัวบทอย่างที่ผู้แต่งเข้าใจ⁶ พุดตามภาษาของ Bakhtin คือผู้อ่านมีหน้าที่ “ลดรหัส” (*decipher*) ตัวบทผ่านคำใบ้ ภูมิใจ หรือรหัสหมาย (*key, cipher, or code*) นั้นเอง.⁷

สำหรับการตีความแบบที่สองนั้นถือว่าผู้แต่งไม่มีความสำคัญ เพราะช่วงว่าระหว่างผู้แต่งกับผู้อ่านนั้นมีหาศาลงสุดวิสัยที่ใครจะลงไปได้ การผูกขาดความหมายไว้ที่ผู้แต่งทำให้เกิดภาษาแบบผูกขาดและตายตัว (*rigid order*) ซึ่งเป็นแค่ “การบิดเบือนอันเนื่องมาจากระบบตรรกะของวิธีคิดที่เป็นกวิสัย” (*perversion entailed by the logic of an objectivist kind of thought*) อันเป็นคนละเรื่องกับความจริง⁸

วิธีคิดแบบนี้เห็นว่า “ผู้แต่ง” ไม่มีสิทธิเหนือการตีความงานเขียนของตนมากกว่าใครๆ ตัวบทไม่ใช่เครื่องมือไปสู่ความจริง ส่วนเป้าประสงค์ของผู้แต่งก็ไม่ได้เป็นเป้าหมายของการอ่านอีกต่อไป เพราะในการอ่านตัวบทได้ๆ ผู้อ่านมีอิสรภาพที่จะอ่านหรือตีความได้อย่างสมบูรณ์.

ในแง่ภูมิวิทยา การอ่านแบบแรกได้อิทธิพลจากปฏิฐานนิยมที่เชื่อในการแบ่งแยก ผู้ศึกษา / ผู้ถูกศึกษา และเห็นว่าตัวบทมีความหมายที่เป็นอื่น ไม่ได้อยู่ด้วยตัว หน้าที่ของผู้อ่านจึงได้แก่การเข้าให้ถึงความหมาย “ใน” ตัวบทนั้นๆ ส่วนการอ่านแบบที่สองได้อิทธิพลจากพวาก *new hermeneutic / phenomenology* ที่ต้องว่าความหมายเป็นสิ่งที่ผู้อ่านสร้างขึ้นจากอคติ และหากปราศจากอคติ ก็ไม่มีทางที่ผู้อ่านจะเข้าใจตัวบทได้⁹ การอ่านแบบนี้คิดถึง “ความหมาย” ของตัวบท ในทางที่เป็น ‘significance’ มากกว่า

⁵ Bourdieu, Pierre. *In Other Words : Essays Towards a Reflexive Sociology*. Stanford University Press, 1990. p.94.

⁶ เป็นข้อสังเกตที่ผู้เขียนได้จากการอ่านงานของ Platt (1975), Bourdieu (1990), Barthes (1993), Outhwaite (1985) และ ชัยวัฒน์ (๒๕๔๘) ว่าลักษณะเป็นร่องรอยความอันลือลั่นของ Barthes ซึ่งถูกอ้างถึงเสมอๆ ในงานเขียนที่พูดถึงเรื่องนี้ ส่วนวิสัยทัศน์นั้นมาจากการประยุคหนึ่งในบทความที่ไม่ลือลั่นนักของ Platt ดังที่อ้างไว้แล้ว.

⁷ Platt, Michael. op.cit., pp.109 – 112.

⁸ Bourdieu, Pierre, op.cit., pp.95 – 96.

⁹ Barthes, Roland, “Authors and Writers” in Sontag, Susan (ed.), *A Roland Barthes Reader*. Vintage, 1993. pp.185 – 187.

¹⁰ Outhwaite, William, “Hans-George Gadamer” in Skinner, Quentin (ed.), *The Return of Grand Theory in the Human Sciences*, Cambridge University Press, p.25.

'meaning' และถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้อ่านที่ต้องร่วมกับตัวบท เพื่อสร้าง "ความหมาย" ขึ้นมา.

ในแง่ที่เป็นวิธีในการศึกษา การตีความทั้งสองแบบล้วนมีปัญหาในด้านนี้เอง ปัญหานี้ของการตีความตามแนวทางแรกคือการไม่ตระหนักถึงช่องว่างระหว่าง "ผู้อ่าน" กับ "ผู้แต่ง" ว่าทำอย่างไร ก็ไม่มีวันที่ "ผู้อ่าน" จะเข้าใจ "ผู้แต่ง" อีกทั้งที่ผู้แต่งเข้าใจด้วยจริงๆ ได้ แต่ปัญหานี้ของการตีความตามแนวทางที่สองคือมัน "เข้าใจ" ช่องว่างนี้มากเกินไป.

พูดแบบ Gadamer แล้ว การตีความแบบนี้ให้เสรีภาพแก่ผู้อ่านอย่างเต็มที่จะทำการหลอมรวมระหว่าง "ผู้อ่าน" กับ "ตัวบท" เพื่อสร้างความหมายใหม่ (ในแง่ของ significance)¹¹ ขึ้นมา แต่คำตามก็คือ แล้วเส้นแบ่งระหว่างผู้นำของผู้อ่านกับการตีความตามอ้างอิงนั้น อยู่ตรงไหนกันแน่.

คำวิจารณ์ของ Bourdieu ในเรื่องนี้น่าสนใจ เพราะ Bourdieu เรียกร้องให้ระลึกไว้เสมอว่า "ผู้อ่าน" อยู่ภายนอกตัวบทที่ต้องการตีความ ความเข้าใจที่ผู้อ่านมีต่อตัวบทจึงเป็น "ภาพตัวแทน" (representation) ของความจริงที่ถูกทำให้เป็นภาริสัยได้โดยงานเขียน¹² นัยยะของความคิดนี้คือการตระหนักถึงช่องว่างระหว่างผู้อ่านกับผู้แต่ง ขณะเดียวกันก็ยอมรับว่าการตีความโดยผู้อ่านเป็นคนละเรื่องกับความจริงของผู้แต่ง และในแง่นี้ อย่างมากที่สุดที่ผู้อ่านทำได้คือ การสร้างภาพตัวแทนที่ใกล้ที่สุดของความจริงของผู้แต่งขึ้นมา.

ความคิดแบบนี้คล้ายจะเห็นด้วยกับวิธีการตีความแบบที่สอง แต่ที่จริงแล้วไม่ใช่ เพราะความคิด

แบบนี้ถือความเข้าใจด้วยของผู้แต่งเป็นภารกิจหลักของการตีความ โดยจะถืออยู่ตลอดเวลาถึงความยากลำบากที่จะเข้าใจผู้แต่งอย่างที่ผู้แต่งเข้าใจตนเอง ขณะที่การตีความแบบที่สองนั้นคือการคิดเอาเองของผู้อ่าน¹³ ประเด็นสำคัญของการตีความอยู่ที่การพิจารณาว่าการตีความอันไหนถูกต้องมากกว่ากัน ไม่ใช่เมื่อเห็นว่าไม่มีใครตีความถูก ก็ให้ทุกคนตีความไปอย่างไรก็ได้.

จากการศึกษาตัวบทของ Prétด้วยตรงและโดยเที่ยบเคียงกับบริบทในขณะนั้น ผู้เขียนเห็นด้วยกับคำกล่าวของสุภา ศิริมานนท์ ว่า Prétดีศึกษาระบบมาร์กชิสมามอย่างทะลุปูร์ป่อง¹⁴ แต่รากชิสต์ไม่ใช่คอมมูนิสต์ และบร็ีโองกไม่ใช่คอมมูนิสต์แต่อย่างใด แต่เพื่อให้ความแตกต่างข้อนี้ขัดเจนยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องอธิบายความหมายของคำว่า "ช้าย"หรือมาร์กชิสต์ที่ใช้ ณ ที่นี่ก่อนสักเล็กน้อย.

ความเป็นช้าย

ในสังคมไทยนั้น ช้ายเป็นคำที่มีความหมายคุณเครือและผันแปรไปตามกาล-เทศะที่เปลี่ยนไป ใน พ.ศ. 2475นั้น "ช้าย" หมายถึงผู้ที่อยู่ตรงข้ามกับฝ่ายนิยมกษัตริย์¹⁵ ต่อมา คือในช่วง พ.ศ. 2489 "ช้าย" เริ่มมีความหมายถึง "คอมมูนิสต์" ซึ่ง "ทำลายทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อสร้างระบอบเศรษฐกิจขึ้นใหม่ ทำลายแม้แต่ความสัมพันธ์ในครอบครัวและศาสนา...เลื่อนฐานะคนลงเป็น Crowley ไว้ใช้รับจ้างรัฐบาลไปวันๆ"¹⁶

ความหมายอันน่าสะพรึงกลัวนี้แตกต่างโดย

¹¹ ibid., p.32.

¹² Bourdieu, Pierre, op.cit., p.97.

¹³ Platt, Michael, op.cit., pp.128 – 129.

¹⁴ สุภา ศิริมานนท์, ตั้งสายใจในมองชน, สำนักพิมพ์เทียนวรรษ, 2529, หน้า 97.

¹⁵ สมบัติ จันทร์วงศ์, ภาษาทางการเมือง: พัฒนาการของแนวอภิมายการเมืองและศัพท์การเมืองในงานเขียนประเพณีสารคดีทางการเมืองของไทย พ.ศ.2475–2525, สถาบันไทยศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2533, หน้า 175.

¹⁶ "แมลงหวี" (มร. เสนีย์ ปราโมช), เนื้อเพลงประวัติศาสตร์ (เล่ม 1), มปท., 2491, หน้า 64 – 65. อ้างจาก สมบัติ จันทร์วงศ์, อ้างแล้ว, หน้า 177–178.

สิ้นเชิงกับงานเขียนสมัยหลัง ที่ว่า "...'ฝ่ายซ้าย' ต้องการให้รัฐเข้าแทรกแซงในการกระทำการทางเศรษฐกิจของเอกชนให้มาก ให้ออกเป็นข้อบังคับเป็นกฎหมายจำกัดเสรีภาพของเอกชนบางประการ เช่น กฎหมายในเรื่องว่าใครจะเป็นผู้ทำการผลิตได้ หลักเกณฑ์ในการผลิตมีอย่างไร การค้าส่งผลิตจะมีระเบียบอย่างไร การสนับสนุน การคุ้มครอง หรือการควบคุมต่างๆ มีกฎเกณฑ์อย่างใด"

ความคุณเครื่องของคำไม่ได้เกิด เพราะคำถูกใช้โดยมีความหมายไม่แน่นอน เพราะสำหรับแนวคิดทางมนุษยศาสตร์บางสาขา คำไม่มีความหมายที่แน่นอนอยู่แล้ว นักคิดในสกุลนี้อย่าง Stanley Fish เห็นว่า "การตีความของชุมชน" (interpretative communities) ทำให้คำมีความหมาย¹⁸ ไม่ใช่ด้วยที่หรืออักษรแต่อย่างใด

ถ้าคำเป็นเรื่องของความคุณเครื่อง คำในทางการเมืองก็จะเติมไปด้วยความคุณเครื่ออย่างกว่า ไม่มีใครในที่สาธารณะที่จะใช้คำในทางการเมืองโดยเริ่มต้นจากนิยามที่ขัดเจนไปได้ทุกครั้ง การใช้คำในทางการเมืองเป็นเรื่องของโวหารในการห่วนล้อมและซักจุ่งส่วนการปฏิเสธความคุณเครื่องของคำก็จะทำให้การใช้กลังและการปฏิวัติกลายเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ในแม้เนี้ หน้าที่ของชุมชนการเมืองจึงไม่ใช่การเรียกร้องให้ใช้คำต่างๆ อย่างขัดเจน แต่คือ การวิเคราะห์คำหรือไวยากรณ์ระดับระหว่างเพื่อทะลุทะลวงหมายคิดของคำออกไป¹⁹

¹⁷ เดือน บุนนาค. ท่านปรีดี รัฐบูรุษอาธุโสผู้วางแผนเศรษฐกิจไทยคนแรก. เสริมวิทย์บรรณาคาร. 2500. หน้า 167.

¹⁸ Outhwaite, William, *op.cit.*, p.29.

¹⁹ Eco, Umberto, 'Political Language: The use and abuse of rhetoric' in *Apocalypse Postponed*. Flamingo, 1995, p.118

²⁰ McLellan, David, *Marxism after Marx*, Macmillan Press, 1998 ข้อควรระวังลึกซึ้งคือหนังสือเล่มนี้เขียนขึ้นเป็นครั้งแรกในพ.ศ. 2522 ซึ่งสถานการณ์เป็นคนละอย่างกับปัจจุบัน การแบ่งความหมายของลัทธิมาร์กซ์ออกเป็น 4 ประการดังนี้ ถึงตอนนี้อาจไม่มีประโยชน์แล้วก็ได้ เพราะมาร์กซิสม์ในฐานะที่เป็นความคิดหรือขบวนการทางการเมืองได้ล้ม塌ภายในแล้วอย่างสิ้นเชิง.

²¹ McLellan, David, "Marxism" in Miller, David (ed.), *The Blackwell Encyclopaedia of Political Thought*, pp.322 – 326

ในกรณีของสังคมไทย ไม่ว่า "ความเป็นซ้าย" จะถูกพูดถึงด้วยน้ำเสียงแบบไหน และมีนิยามที่ผิดแยกแตกต่างกันอย่างไร คงไม่ผิดไปจากความจริงนัก หากจะสรุปว่า "ซ้าย" เป็นคำที่มีความหมายอย่างไรกับวิธีคิดแบบมาร์กซ์ และ/หรือระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม.

แต่การโยงไวย "ความเป็นซ้าย" เข้ากับลัทธิมาร์กซ์ ก็มีปัญหาอยู่ในตัวเองอีกเช่นกัน เพราะ "มาร์กซิสม์" นั้นมีความหมายคลุมเครือไม่ต่างไปจากคำว่า "ซ้าย" เลยก็ว่าได้ที่มีผู้รวมรวมไว้ก็มีอยู่ถึง 4 ความหมาย คือ 1) มาร์กซิสม์แบบออร์โธdoctrine ในจีนและรัสเซีย, 2) มาร์กซิสม์แบบพรรคคอมมิวนิสต์ยุโรป, 3) มาร์กซิสม์แบบประเทศโลกที่สามที่เน้นความเป็นชาตินิยม และ 4) มาร์กซิสม์สไตล์ปัญญาชนตะวันตก ที่สนใจในเรื่องปรัชญาและสุนทรียศาสตร์ แล้วหันหลังให้กับการต่อสู้ทางการเมือง²⁰

อย่างไรก็ตี ท่านกลางความคุณเครื่อและตีความลัทธิมาร์กซ์ออกไปต่างๆ นานา David McLellan ได้เสนอว่า ไม่ว่าจะมีความแตกต่างกันขนาดไหน ถึงที่สุดแล้ว "ลัทธิมาร์กซ์" มีลักษณะร่วมกัน 3 ประการ คือ²¹

1) การอธิบายและวิพากษ์สังคมด้วยมุมมองแบบวัฒนธรรมประวัติศาสตร์ ที่ถือว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจ มีความสำคัญเหนือกว่าปัจจัยอื่น หรือวิถีการผลิตเป็นตัวกำหนดโครงสร้างส่วนบุคคล อุดมการณ์และการเมือง และแม้อุดมการณ์กับการเมืองจะมีอิทธิพลต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจได้ แต่เทียบกันแล้ว เศรษฐกิจยังเป็น

ตัวกำหนดที่สำคัญกว่าอยู่ดี โดยที่ “ชนชั้น” ก็เป็นหน่วยในการวิเคราะห์ที่มีความสำคัญด้วยเห็นกัน.

2) การสร้างสังคมใหม่โดยอาศัยระบบกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตแบบรวมหมู่ และเชื่อว่าสามารถสร้างสังคมใหม่ที่ปราศจากชนชั้น ส่วนรัฐและกลไกรัฐก็จะหมดความจำเป็น ในขั้นตอนแรกซึ่งเรียกว่า “สังคมนิยม” นั้น ผลผลิตของสังคมจะจัดสรร-กระจายไปสู่สมาชิกตามผลงานที่แต่ละคนทำให้สังคม และในขั้นตอนสุดท้าย หรือสังคมที่มีโครงสร้างแบบคอมมูนิสต์ ผลผลิตจะจัดสรรให้แต่ละคนตามความต้องการของคนนั้นเอง.

3) ความเชื่อว่าระบบทุนนิยมไม่มีเสถียรภาพ และจะล่มสลายไปในที่สุด และจะก้าวไปสู่สังคมใหม่ได้ ด้วยการปฏิวัติของชนชั้นกรรมนาชีพ ซึ่งยังระบบทุนนิยมพัฒนา คนกลุ่มนี้ก็จะมีจำนวนและความสำคัญสูงขึ้นเรื่อยๆ โดยจะเกิดระบะยะผ่านซึ่งเรียกว่า “เมดิจการของชนชั้นกรรมนาชีพ” ก่อนไปสู่สังคมคอมมูนิสต์ ในขั้นต่อไป²²

ค่าตามก็คือด้วยลักษณะร่วมที่กำหนดไว้อย่างกว้างๆ ข้างต้นนั้น เมื่อนำมาเทียบเคียงกับสิ่งที่ปรีดีเขียนไว้เป็นตัวอักษรแล้ว จะทำให้เห็นความคิดของปรีดีได้อย่างไรบ้าง โดยเฉพาะในเรื่องสำคัญๆ อย่าง วัตถุนิยมประวัติศาสตร์, ชนชั้น, สังคมในอนาคต และการเปลี่ยนแปลงสังคม.

วัตถุนิยมประวัติศาสตร์

ปรีดีมีทัศนะว่าเศรษฐกิจคือพื้นฐานสังคม แต่สังคมไม่ได้มีแค่องค์ประกอบทางเศรษฐกิจ หากยัง

ประกอบด้วยการเมือง ซึ่งเป็นโครงสร้างเบื้องบน และทรรศนะทางสังคม²³ โดยที่เศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดการเมืองและทรรศนะทางสังคมอย่างไม่ตยาด้วยและไม่เป็นสูตรสำเร็จ หรือพูดตามภาษาบรีดีเอิงก็คือ

เศรษฐกิจเป็นราภณการ
เมือง และระบบการเมืองเกิดจาก
สภาพความเป็นอยู่ทางชีวปัจจัย
ของสังคมนั้น ความสัมพันธ์ระหว่าง
เศรษฐกิจกับการเมืองก็ตี หรือ
ระหว่างสภาพความเป็นอยู่ทางชีว
ปัจจัยกับทางการเมืองก็ตี มีผล
สะท้อนถึงกันคือ เมื่อการเมืองต้อง²⁴
เปลี่ยนไปตามเศรษฐกิจ หรือตาม
สภาพความเป็นอยู่ทางชีวปัจจัยใน
ขณะใดขณะหนึ่ง สถาบันและระบบ
การเมืองใหม่ก็ต้องให้เกิดสภาพที่
ทำให้สังคมพัฒนาต่อไป

ครอบของความสัมพันธ์ก็คือเศรษฐกิจทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมใหม่ แต่เมื่ออยู่ในสังคมใหม่ การเมืองก็ทำให้เศรษฐกิจเปลี่ยนไปได้ด้วย ในแห่งนี้แล้ว เศรษฐกิจจะเป็นตัวแปรในการเปลี่ยนจากสังคมหนึ่งไปสู่สังคมอื่นๆ ขณะที่การเมืองเป็นตัวแปรของความเปลี่ยนแปลงในสังคมเดียวกัน.

ภายใต้กรอบกว้างๆ ของการมองระบบเศรษฐกิจสังคมเข่นนี้ ปรีดีวินิจฉัยว่าระบบสังคมของมนุษย์ (ทางเศรษฐกิจ) มี 5 ประเภท คือระบบปฐม สถาการ, ระบบทาส, ระบบศักดินา, ระบบทุนนิยม และสังคมนิยม โดยแต่ละประเภทก็ประกอบด้วยชนิดและ

²² หัวขอวะลีก ไว้ก็คือการกำหนดลักษณะร่วมไว้ ประโยชน์ในการจัดประเภท (classification) เท่านั้น มันจึงไม่ใช่และไม่ได้เป็นนิยามที่สมบูรณ์และสากลแต่อย่างใด เพราะหากดึงดันใช้เกณฑ์นี้อย่างเคร่งครัด ก็คงหลักเลี้ยงไม่ได้ที่จะต้องปัดงานเรียนของปัญญาชนจำนวนมากทึ่งไป ไม่ว่าจะเป็นงานของพวก ‘Western Marxism’ หรือ ‘Critical Marxism’ ที่ปฏิเสธการใช้วิภาษาวิธีแบบที่อาจกล่าวเป็นผู้ริเริ่มแล้วทันไปให้ความสำคัญต่อ ‘subjective factor’ แทน หรือแม้แต่กับประวัติศาสตร์น้ำกรรมต้องอย่าง E.P. Thompson ก็จะกล่าวเป็นไม่เข้าเกณฑ์นี้ไปด้วยเช่นกัน.

²³ ปรีดี พนมยงค์, “พิเคราะห์คัพท์ ‘สังคม’ ‘มนุษยสังคม’ ‘ชาติ’ ‘ประชาชาติ’ ‘บีติกมิ’ ‘มาตุภูมิ’ ‘รัฐ’”, ใน อันุสรณ์นายนายปาล พนมยงค์, อัมรินทร์การพิมพ์, 2525, หน้า 113–114.

²⁴ ปรีดี พนมยงค์, “ความเป็นอนิจังของสังคม”, ใน เพิ่งอ้าง, หน้า 201–202.

ชนิดย่อยๆ อีกหลายแบบ²⁵ ส่วนในระยะไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ ก็จะมีระบบเก่าเหลือเดียวคู่กันกว่าจะ slavery ไปสิ้น ในทางเศรษฐกิจ การเมือง และธรรสนະคติกับวัฒนธรรม²⁶

อย่างไรก็ตี นี่ไม่ได้หมายความว่าทุกครั้งที่เศรษฐกิจเปลี่ยนแปลง สังคมจะเปลี่ยนไป ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในที่นี้ หมายถึงความเปลี่ยนแปลงจากความไม่สอดคล้องกันระหว่างพลังการผลิตกับความสัมพันธ์ทางการผลิต ยังเป็นภาวะซึ่งเกิดขึ้นเมื่อพลังการผลิตก้าวหน้าไปกว่าความสัมพันธ์ทางการผลิตนั่นคือ

การที่มนุษย์จะเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจที่เป็นรากฐานของสังคม จากระบบที่มีมาสู่อีกระบบที่นี้ คือ “พลังการผลิต” (productive forces) ซึ่งประกอบด้วย “เครื่องมือการผลิต” (instruments of production) และบุคคลที่สามารถทำและใช้เครื่องมือนั้น ได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงขึ้นก่อน จึงจำเป็นต้องเปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิต (ทางเศรษฐกิจ) ให้สอดคล้องกัน มิฉะนั้น วิกฤตการณ์เศรษฐกิจ ก็จะเกิดขึ้น²⁷

แต่ความสัมพันธ์ทางการผลิต มีที่มาจากการเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิต และฉะนั้น การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการผลิต ก็ย่อมต้องเริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ ในปัจจัยการผลิตไปด้วย นัยยะของความสัมพันธ์ที่งดงามของข้อความทั้งหมดที่กล่าวมานี้ มีอยู่ประการเดียวคือ สำหรับปรีดีแล้ว ความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์

เห็นอีกจัจยการผลิตเป็นพื้นฐานของการดำรงอยู่ และเป็นที่มาของความเปลี่ยนแปลงของมนุษย์สังคม.

แนวความคิดที่ดึงอิทธิพลมาจากปรีดี เนื่องจากปรีดีหัวใจของการดำรงอยู่และเปลี่ยนแปลงของสังคม เป็นแนวความคิดที่ปรีดีเลี้ยงที่จะนำมาใช้ วิเคราะห์สังคมไทยโดยตรง แต่ในการวิเคราะห์สังคม อีน่านนั้น แนวความคิดนี้จะเป็นแกนกลางในการวิเคราะห์ของปรีดีโดยตลอด ดังที่ปรีดีกล่าวถึงการปฏิวัติ จึงเอาไว้ว่า

**การเปลี่ยนระบบ
จักรพรรดิจีนมาเป็นสาธารณรัฐ
นำโดยชูนยัดเซ็นนั้น นอกจากล้ม
ระบบจักรพรรดิจีนแล้ว ได้มีการ
เปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิตทาง
เศรษฐกิจศักดินา ระหว่างเจ้าที่ดิน
กับชาวนาอย่างไรบ้าง และระหว่าง
นายทุนจีนกับกรรมกรจีนอย่างไร
บ้าง และระหว่างจักรพรรดินิยมกับ
มวลราษฎรจีนอย่างไรบ้าง**

เท่าที่ทราบนั้น สนธิสัญญาไม่เสมอภาคระหว่างจีนกับจักรพรรดินิยมสัมพันธ์มิตรหลายชาติ ได้ยกเลิกระหว่างสองคราบโลก ครั้งที่ 2 ส่วนความสัมพันธ์การผลิต ศักดินาและทุนนิยมนั้น ตลอดเวลา ที่รัฐบาลก็มิได้ตั้งที่สืบท่องจากชูนยัดเซ็นนั้น ไม่เคยทำเลย

รัฐบาลของราชวงศ์จีนที่ตั้งขึ้นเมื่อค.ศ. 1949 เป็นผู้เปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิต ส่วนรัฐบาลของคณะราษฎรได้จัดเปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิตศักดินา ที่พระมหาภัยดิรีย์เป็นเจ้าของที่ดินทั้งหลายใน

²⁵ ปรีดี พนมยงค์, ความเป็นมาของศพท.ไทย ปฏิวัติ รัฐประหาร วิรัตน์ ยกวัฒน์, สถาบันสยามเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม, 2519, หน้า 17.

²⁶ ปรีดี พนมยงค์, “การวิเคราะห์สังคมสยาม (ஸ்வாராம பர்திகாராகர்)” ใน ชุมบัญญາ, สำนักพิมพ์สันติธรรม, 2528, หน้า 67.

²⁷ ปรีดี พนมยงค์, ความเป็นมาของศพท.ไทยฯ, หน้า 16-17.

สังคม มาเป็นระบบที่พระมหา กษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ ประชาริปไตย ได้ออกกฎหมายห้าม ยึดทรัพย์ของกษิกร ได้ยกเลิกอากรค่าน้ำ และเงินรัชชบการ ซึ่งเป็น ชาภของ การส่งส่วยตามระบบ ศักดินา²⁸

ชนชั้น

ปรีดีไม่ได้พูดถึง “ชนชั้น” ไว้มากนัก โดยเฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับสังคมไทย แต่ในการอธิบาย สังคม โดยไม่จำเพาะเจาะจงว่าเป็นสังคมไทยนั้น ปรีดี แสดงทัศนะไว้ว่า “ชนชั้น” ประกอบด้วย ชนชั้นนายทุนสมัยเก่า เช่น จักรพรรดิ เศรษฐ คหบดี กุนพี, ชนชั้นนายทุนสมัยใหม่ หรือ “บูรชัชชี” เช่น อิมพี เรียลลิสต์ “บูรชัชชี” หรือ “ชนชั้นกลาง, ชนชั้นคนงานสมัยเก่า และ ชนชั้นคนงานสมัยใหม่ หรือ “กรรุณกร”²⁹.

ส่วนการใช้ “ชนชั้น” เป็นหน่วยในการ วิเคราะห์สังคมไทยนั้น จะปรากฏให้เห็นอย่างเปิดเผย และเด่นชัดเป็นครั้งแรกใน “แนะนำพิจารณาทางจอด ของสังคมไทย” ซึ่งหมายความว่า สำหรับปรีดีแล้ว มี ชนชั้นและความขัดแย้งทางชนชั้นดำรงอยู่ในสังคมไทย ไม่ว่าจะในยุคศักดินาหรือในยุคปัจจุบัน³⁰ ดังที่ปรีดี กล่าวไว้ว่า

ชนชั้นในสังคมไทยปัจจุบัน ฝีชนชั้นประเท (Genus) ใหญ่ คือ ชนชั้น กรรมกร, ชนชั้นชาวนา, ชนชั้นนายทุนกลาง, ชนชั้นเจ้าสมบัติ ซึ่งเป็นนายทุนใหญ่สมัยใหม่ และมีประเกณายุทธุนศักดินาตก

ค้างอยู่

ชนชั้นประเทชาวนาซึ่ง เป็นผลเมืองส่วนมากของสังคมไทยนั้น ในฐานะประเทชาวนา ก็มี ส่วนคล้ายบางสังคมอื่น แต่ถ้าท่านศึกษาค้นคว้าถึงชนิดและชนิดปลีกย่อยแล้ว ท่านจะพบว่า มีลักษณะ หลายอย่างที่แตกต่างกันกับหลายสังคม เช่นชาวนาไทยนิดยกຈานที่ ต้องเข้าที่ดินของผู้อื่นนั้น ยอมมี ความขัดแย้งกับเจ้าที่ดินผู้ให้เช่า ชนิดที่ญี่ดีดีค่าเช่า แต่ชาวนาจากจันทบุรีต้องถูกชูดีดีจากผู้ค้าข้าว เปเลือกและเจ้าของโรงสีข้าว.

ชนชั้นประเทกรรมกร³¹ ก็มีหลายชนิดและชนิดปลีกย่อย ที่ถูกกดซี่เบี้ยดเปลี่ยนต่างๆกัน อาทิ ชนชั้นชนิดกรรมกรที่ภาษาอังกฤษ เยอร์มัน, เรียกทับผิวว่ “ proletariat ” ซึ่งเป็น คนทำงานในอุตสาหกรรมใหญ่ ก็ถูกกดซี่และมีจิตสำนึกต่างกับ คนงานในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก.

ชนชั้นประเทนายทุน น้อย ก็ต้องจำแนกเป็นชนิดและชนิด ปลีกย่อย ตามสภาพของสังคมไทย โดยเฉพาะ เราชีดีอีเป็นสูตรสำเร็จ ไม่ได้ว่า ถ้าเป็นชนชั้นนายทุนน้อย แล้ว ก็เป็นมิตรของกรรมกรและ ชาวนากับผลเมืองไทยส่วนมากได้ ทั้งหมด.

อันที่จริงในต้นฉบับต่อมา

²⁸ เพียงอ้าง, หน้า 19-20.

²⁹ ปรีดี พนมยงค์, “การวิเคราะห์สังคมสยามตามธรรมชาติแห่งความขัดแย้งเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง (สารธรรมประดิษฐ์และการและวิรรตภารก)” หน้า 149-151.

³⁰ ปรีดี พนมยงค์, ประสบการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์, โครงการ ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย, 2526, หน้า 30.

³¹ ในบางกรณี ปรีดีจะใช้คำว่า “ชนชั้นผู้ไร้สมบัติ” โดยเทียบเคียงจากคำเจ็บ ว่า “หู ฉัน เจีย จิ” (ดู ปรีดี พนมยงค์, แนะนำพิจารณาทางจอดของสังคมไทย, สถาบันสยามเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม, หน้า 24).

วิทยาศาสตร์สังคมนั้น นายทุนน้อยชนิดที่เป็นมิตรกับพลเมืองส่วนมาก คือนายทุนน้อยที่ถูกแบ่งขันจากนายทุนใหญ่ ทำให้ต้องขาดทุนอย่างยั่บ จึงเกิดจิตสำนึกที่จะเข้าร่วมกับกรรมกรชาวนา ส่วนนายทุนน้อยชนิดที่ไม่ถูกนายทุนใหญ่ข่มเหง ก็จะเข้าร่วมกับนายทุนใหญ่ เพื่อแสร้งหากำไร เเลื่อนฐานะขึ้นเป็นนายทุนกลางและนายทุนใหญ่ ดังที่ท่านอาจสังเกตได้ว่านายทุนใหญ่ก็เริ่มมาจากนายทุนน้อยก่อน.

ชนชั้นประเกณายุทธุนกลาง ก็จะต้องพิจารณาจำแนกชนิดและชนิดปลีกย่อย ท่านของชนชั้นประเกณายุทธุนน้อย.

ชนชั้นประเกณเจ้าสมบัติ³² ซึ่งเป็นนายทุนใหญ่สมัยใหม่ ก็ต้องจำแนกออกเป็นชนิดและชนิดปลีกย่อย บางชนิดเป็นเจ้าสมบัติรักชาติรักประชาธิปไตย บางชนิด พัฒนาเป็นนายทุนผู้นำชาติ เป็นบรมมหารุ่งโรจน์ อดีตนายทุนผู้นำชาติที่เปลี่ยนแปลงประเทศ เมืองส่วนข้างมากแห่งสังคมไทย บางชนิดเป็นสมมุนนายทุนผู้นำชาติต่างชาติที่เป็นจักรวรรดินิยม³³

จริงอยู่ว่าคำว่า “ชนชั้น” เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางหลากหลาย เฉพาะตามเกณฑ์ที่ Raymond Williams ว่าไว้นั้น ชนชั้นจะหมายถึงกลุ่ม

ชนทางสังคมหรือเศรษฐกิจระดับต่างๆ (social or economic group at varying level) หรือจะหมายถึงขั้นของต่าแห่งแท่งที่ทางสังคมที่ได้มาโดยกำเนิดหรือฐานัันดร์กิจได้อีก (rank positioning by birth or mobility)³⁴ แต่ “ชนชั้น” แบบปรีดีนั้น “เป็นการแบ่งสมาชิกแห่งสังคม ตามฐานะและวิถีดำรงชีพแห่งสภาพความเป็นอยู่ทางชีวปัจจัยของสังคม”³⁵

คำอธิบายแบบนี้ได้อธิพลจากวิธีคิดแบบมาร์กซิสต์อย่างไม่ต้องสงสัย เพราะมีแต่มาრ์กซิสต์เท่านั้นที่มองชนชั้นในความหมายของโครงสร้างที่เกิดจากความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้เกิดองค์กรทางสังคม - การเมือง และวัฒนธรรม³⁶

นอกจากยืนยันว่าสังคมไทยมีชนชั้น ปรีดียังเห็นว่าชนชั้นกำหนดโครงสร้างของสังคม ดังที่กล่าวว่า

ชนชั้นได้มีอำนาจเศรษฐกิจ ชนชั้นนั้นก็อาศัยอำนาจเศรษฐกิจ ช่วยยึดครองอำนาจทางการเมือง เพื่อประโยชน์แห่งชนชั้นและพันธมิตรของตน ฉะนั้น วัสดุรرمณูญ ซึ่งเป็นแม่บทแห่งระบบการเมือง และแห่งระบบสังคม จึงเป็นไปตามความต้องการของชนชั้นนั้น ใช้ด้วยร้ายรุ่งส่วนมากของสังคม ให้จำต้องปฏิบัติตาม ซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่กลับไปยังรากฐานเศรษฐกิจคือรักษาและพัฒนาอำนาจเศรษฐกิจกิจนั้น³⁷

³² สำหรับปรีดีแล้ว “ชนชั้นเจ้าสมบัติ” กับ “ชนชั้นประเกณนายทุนน้อย” และ “ชนชั้นประเกณนายทุนกลาง” ไม่เหมือนกัน กล่าวคือชนชั้นเจ้าสมบัติหมายถึงชนชั้นนายทุนสมัยใหม่ หรือ “บูรgeoisie” (Bourgeoisie) ซึ่งได้แก่คนที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตของสังคม และเป็นผู้ใช้แรงงานที่มีค่าจ้าง ส่วนชนชั้นนายทุนน้อยนั้น มาจากคำว่า “ภูมพิ” ซึ่งหมายถึงคนมั่งมีอันดับต่ำ ยังไม่ถึงขั้นเป็นเศรษฐีหรือคหบดี สนใจเรื่องนี้เพิ่มเติม ดู แนะนำทางวิธีพิจารณาทางรอดของสังคมไทย, หน้า 20-22

³³ ปรีดี พนมยงค์, แนะนำทางวิธีพิจารณาทางรอดของสังคมไทย, หน้า 6-10.

³⁴ Williams, Raymond, *Keywords*, Fontana Press, 1983, p.68.

³⁵ ปรีดี พนมยงค์, “ความเป็นอนิจจังของสังคม,” หน้า 195-196.

³⁶ Williams, Raymond, *op cit.*, p.69.

³⁷ ปรีดี พนมยงค์, แนะนำทางวิธีพิจารณาทางรอดของสังคมไทย, หน้า 10.

ความคิดเรื่องเศรษฐกิจกำหนดขั้น และขันขั้นทางเศรษฐกิจยึดครองอำนาจทางการเมือง เพื่อทำให้ระบบการเมืองและระบบสังคมเป็นไปตามผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชนชั้นนั้น เป็นเด็กอีกประการที่ยืนยันถึงอิทธิพลที่ว่าสังคมแบบมาร์กซิสม์ต่อปริศดี ดังจะเห็นได้จากข้อความที่มีเนื้อหาคล้ายคลึงกัน ซึ่งปรากฏในงานของเอดจ์เลส เรื่อง *The Origin of the Family, Private Property, and the State* ว่า.

The state arose from the need to hold class antagonism in check, but because it arose, at the same time, in the midst of the conflict of these classes, it is, as a rule, the state of the most powerful, economically class, which, through the medium of the state, becomes also the politically dominant class, and thus acquires new means of holding down and exploiting the oppressed class³⁸

อย่างไรก็ได้ ไม่ได้หมายความว่าปริศดีจะเสนอให้ใช้ขันขั้นเป็นหน่วยหลักหน่วยเดียวในการวิเคราะห์สังคมไทยได้ทุกรั้งไป ดังที่เขาแสดงความเห็นไว้ว่า

บุคคลย่อมมีเสรีภาพที่จะอาศัยคำสอนของลัทธิใดๆ ให้นิ่ว่า เป็นลัจจันนั้น เป็นหลักในการวิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นของสังคมไทย แต่จะต้องไม่มุ่งเฉพาะการต่อสู้ระหว่างชนชั้นเพียงเรื่องเดียวเท่านั้นคือ จะต้องไม่

ละเลยคำนึงถึงการรักษาความเป็นเอกราษฎร์ของชาติไทย ให้ดำเนินคงไว้ทั้งทางนิตินัยและพุตินัย³⁹

สังคมใหม่

ปริศดีพูดถึงสังคมใหม่ไว้ในงานเขียนยุคแรกๆ แต่ก็ปราศจากคำอธิบายที่ชัดเจน⁴⁰ ขณะที่ใน “ความเป็นอนิจจังของสังคม” นั้น ปริศดีได้อธิบายแนวคิดนี้ไว้โดยชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเสนอว่า

เมื่อระบบบุคคลซึ่งเบียดเบี้ยนหมัดไป ก็เป็นธรรมด้าที่มนุษย์สังคมต้องเข้าสู่ระบบที่ไม่มีการเบียดเบี้ยน ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของยุคศรีอารย์เมตไตรย คือมนุษย์ชาติจะอยู่ร่วมกัน ด้วยความเมตตา ปราณีระหว่างกัน ผลแห่งการนั้นก็จะทำให้บุคคลมีความเสมอภาคกัน ในทุกรั้น ตามที่ท่านได้อุปมาไว้ว่า เมื่อออกจากบ้านแล้ว ต่างก็สังเกตความผิดเพี้ยนระหว่างกันไม่ได้ ทั้งนี้ก็ เพราะ ไม่มีความแตกต่างกันในฐานะและวิถีดำรงชีพ ไม่มีความแตกต่างกันในการงานทางสมองกับกำลังกาย ตลอดจน ไม่มีความแตกต่างระหว่างผู้ที่อยู่ในเมืองกับชนบท⁴¹

การเปลี่ยนแปลงจากสังคมเก่าไปสู่สังคมใหม่นั้นเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ สังคมใหม่จึงเป็นทิศทางแห่งประวัติศาสตร์ที่จักต้องเป็นไปเรื่องนั้น พลังที่จะผลักดันให้เดินไปสู่สังคมใหม่ไม่ใช่พระเจ้าหรือชนชั้นสูง หากคือ “พลังของมวลราษฎร์แห่งสังคมนั้นๆ คือราษฎร

³⁸ Lenin, V.I., *Selected Works*, Progress Publishers, 1977, p.270.

³⁹ ปริศดี พนมยงค์, “แนะนำที่มาทางการอุดถของสังคมไทย”, หน้า 3.

⁴⁰ ปริศดี พนมยงค์, “เด็กโครงการเศรษฐกิจและบันทึกบางประการที่เกี่ยวข้องกัน”, ปริศดี พนมยงค์ กับสังคมไทย, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 241-242.

⁴¹ ปริศดี พนมยงค์, “ความเป็นอนิจจังของสังคม.” หน้า 155-157.

ส่วนมากที่ได้รับความอัตตขัดสน และถูกกดขี่เบียดเบี้ยน”⁴²

ในความคิดของปรีดี สังคมใหม่น่าจากการที่ผู้ไร้สมบัติ ชาวนาชน ผู้มีทุนน้อย รวมทั้งนายทุนที่รักชาติ ร่วมกันผลักดันให้ปรากฏขึ้น รูปร่างของสังคมใหม่นั้นปราศจากการเบียดเบี้ยนและความแตกต่างระหว่างสนาชิกของสังคม “การเบียดเบี้ยน” หรือ “ความแตกต่าง” เป็นแกนกลางของมโนทัศน์สังคมใหม่ และฉะนั้น จะเข้าใจความหมายของสังคมใหม่ ก็ต้องเข้าใจว่าปรีดีคิดต่อ “การเบียดเบี้ยน” หรือ “ความแตกต่าง” ไว้อย่างไร.

โดยสถานะดังเดิมของคำแล้ว “การกดขี่เบียดเบี้ยน” และ “ความแตกต่าง” เป็นแนวคิดซึ่งปรีดีใช้อธิบายระบบสังคมทั้ง 5 ประเภท คือ ปฐมสหการ สังคมแห่งระบบทาส สังคมแห่งระบบศักดินา สังคมแห่งระบบอนุภาพ และสังคมกิจ (สังคมนิยม) โดยปรีดีเห็นว่าการกดขี่เบียดเบี้ยนและความแตกต่างระหว่างมนุษย์ เริ่มต้นในระบบสังคมทาส และคงอยู่เรื่อยมาในสังคมระบบศักดินาและสังคมระบบอนุภาพกล่าวคือ

ในสังคมแห่งระบบปฐมสหการ ซึ่งสมาชิกแห่งสังคมมีความเป็นอยู่ฉันพื้นเมือง ระบบสังคมก็เป็นไปในลักษณะสามัคคีธรรมภายในครอบครัว ไม่จำเป็นต้องมีอำนาจจัดประมุขแห่งสังคมเป็นบุคคลที่สมาชิกแห่งสังคมยกย่องนับถือ ประดุจพ่อแม่ที่คอยดูแลความผาสุกของสมาชิกทั้งปวง โดยไม่ต้องใช้อำนาจบังคับกดซี่.

ในสังคมแห่งระบบทาส ซึ่งบุคคลส่วนน้อยในสังคมเป็นเจ้าทาส มีสิทธิใช้คนส่วนมากในสังคมทำงานเหมือนสัตว์พาหนะ ระบบ

สังคมก็เป็นระบบเจ้าทาสมีอำนาจ รัฐสมบูรณ์ สามารถบังคับกดซี่ท้าสให้ทำงานได้.

ในสังคมแห่งระบบศักดินา ซึ่งแม้เจ้าศักดินาจะลดความกดขี่สมาชิกแห่งสังคมให้น้อยลงกว่าระบบทาส แต่เจ้าศักดินาก็ยังมีความจำเป็นที่จะต้องมี อำนาจจัดเพื่อบังคับ คนส่วนมากในสังคมให้ทำงาน สถาบันและระบบสังคมศักดินา จึงเป็นไปตามอ่านราชูนั้น.

ในสังคมแห่งระบบอนุภาพ ซึ่งแม้เจ้าสมบัติจะสามารถใช้ปัจจัยการผลิตของสังคม ให้ให้คนส่วนมากในสังคมทำงาน โดยมีค่าจ้าง ก็ตาม แต่เจ้าสมบัติก็ยังมีความจำเป็นที่จะต้องมี อำนาจจัดในการบังคับ ให้เป็นไปตามความต้องการของตน สถาบันและระบบสังคมอนุภาพจึงเป็นไปตาม อ่านราชูนั้น.

ในบางสังคมที่เข้าสู่ระบบสังคมกิจ (สังคมนิยม) แม้ในทางนิติธรรมจะไม่มีวรรณะ เนื่องจากไม่มีฐานะและวิถีดำรงชีพแตกต่างกันระหว่างสมาชิกของสังคมทางหลัก การแต่งบประมาณวิทยาศาสตร์ทางสังคมก็กล่าวไว้ว่า ชากแห่งความเคียงขันและทรรศนะเก่ายังคงมีค้างอยู่อีก洋洋หนึ่ง ฉะนั้น รายได้ส่วนมากในสังคม ก็ยังมีความจำเป็นที่จะต้องใช้อำนาจจัด ในระหว่างกาลนั้น สถาบันและระบบสังคมกิจจึงเป็นไปตาม อ่านราชูนั้น⁴³

ในเมื่นแล้ว การกดขี่เบียดเบี้ยนและความแตกต่างระหว่างมนุษย์จึงเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นกับเฉพาะสังคม

⁴² ปรีดี พนมยงค์, อนาคตของไทยกับสถาบันการณ์ของประเทศไทยเพื่อนบ้าน, นิลนาฏการพิมพ์, 2531, หน้า 18.

⁴³ ปรีดี พนมยงค์, “ความเป็นอนิจจังของสังคม,” หน้า 202-203.

บางประเภทคือ สังคมท้าส, สังคมศักดินา, และสังคมฐานนุภาพ เมื่อเป็นเช่นนี้ คำตามที่ต้องตามต่อไปก็คือ อะไรที่ทำให้เกิดสภาพเบนนี้ขึ้นในสังคมทั้ง 3 ประเภท ที่ว่า.

สำหรับปรีดีแล้ว ลักษณะร่วมที่สังคมท้าส, สังคมศักดินา, และสังคมฐานนุภาพมีร่วมกันก็คือ การแบ่งแยกสมาชิกในสังคมออกเป็น “วรรณะ, หรือ ฐานันดร, หรือชนชั้นต่างๆ” ซึ่งแปลมาจากศพท้องถิ่น “class” ที่ปรีดีระบุว่า “ในสาระแล้วก็ค่านึงถึง ฐานันดร ครอบบดี คือ ปัจจัยการผลิต เป็นหลักสำคัญ.”⁴⁴

รูปร่างของสังคมใหม่ของปรีดีนั้นคือ สังคมที่ปราศจากการกดขี่เบียดเบี้ยนและความแตกต่างระหว่างสมาชิกในสังคม แต่ทั้งการกดขี่เบียดเบี้ยนและความแตกต่างระหว่างสมาชิกในสังคมนั้น เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นและมีมารจากความแตกต่างทางชนชั้นระหว่างสมาชิกในสังคม ความแตกต่างทางชนชั้นไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่โดยธรรมชาติ หากมีสาเหตุมาจากความไม่เท่าเทียมในกรรมสิทธิ์เนื้อปัจจัยการผลิตของสังคม.

ในทางตระหง่านนั้น ข้อสรุปเบนนี้จึงหมายความว่า เพื่อที่จะทำให้การกดขี่เบียดเบี้ยนและความแตกต่างระหว่างสมาชิกในสังคมหมดไป ก็จำเป็นต้องทำให้ชนชั้นปลาสนาการไปด้วย เมื่อกรรมสิทธิ์เป็นที่มาของความไม่เท่าเทียมและการเมืองของชนชั้น จะให้ชนชั้นหายไป จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องทำให้สังคมหรือคนส่วนใหญ่เป็นผู้มีกรรมสิทธิ์เนื้อปัจจัยการผลิตของสังคม.

ความคิดเบนนี้สอดคล้องกับความคิดที่ปรากฏในหัวข้อ “วัตถุนิยมประวัติศาสตร์” และ “ชนชั้น” ในแห่งนี้แล้ว ปรีดีจึงเป็นนักคิดที่มีความเส้นคงวาและความสม่ำเสมอ (consistency) ทางตระหง่านมากที่เดียว แต่สิ่งที่ปรีดีจำเป็นต้องอธิบายต่อไปก็คือ แล้ว สภาวะของสังคมใหม่ที่ไม่มีชนชั้นนั้น จะบังเกิดขึ้นมาได้อย่างไร.

การเปลี่ยนแปลงสังคม

ปรีดีเห็นว่าการที่ “ราชภรัฐส่วนมาก” จะเดินทางไปถึงจุดที่ “ขัยชนะในการต่อสู้ขันสุดท้ายเป็นของสมาชิกส่วนข้างมากของสังคม” จำเป็นต้องผ่านขั้นตอนสำคัญคือ “ต่อสู้ตามวิถีทางที่จะกำจัดการเบียดเบี้ยนให้พ้นไปได้” แต่คำตามคือรูปแบบและวิธีการในการเปลี่ยนแปลงสังคม หรือ “วิถีทาง” ไปสู่เป้าหมายนี้ คืออะไร.

วิถีทางเป็นเรื่องของวิธีการ วิธีการคือหนทางเพื่อไปให้ถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ ในกรณีของปรีดินั้น วิธีการเปลี่ยนแปลงสังคมอาจเป็นไปโดยวิถีสันติหรือไม่สันติก็ได้ ปรีดีเห็นว่าธรรมชาติมนุษย์ปราดนาทางสันติ แต่หากระบบเก่าปราศจากความสามารถที่จะปรับตัวเพื่อให้วิถีทางสันติทำงาน มนุษย์ก็จะหันไปใช้วิถีทางรุนแรง.

สำหรับปรีดีแล้ว วิถีสันติคือการต่อสู้ในวิธีรัฐสภา ขณะที่วิถีไม่สันติคือ การรบราบ่าพันระหว่างสมาชิกส่วนมากกับสมาชิกส่วนน้อย ดังที่ปรีดีแสดงความคิดเรื่องนี้เอาไว้ว่า

การเบียดเบี้ยนกันและชุม
เงหกัน ย่อมไม่คงอยู่กับที่คือ
จะต้องเสื่อมถลายไปในที่สุด โดย
การต่อสู้ของสมาชิกส่วนมากแห่ง
สังคม ซึ่งอาจเป็นวิถีสันติ เช่นใน
ปัจจุบันคือ วิธีรัฐสภาชนิด
ประชาธิปไตยสมบูรณ์ สังคมก็จะได้
กำจัดการเบียดเบี้ยน ให้หมดไป
ทางบริมาน ที่ละน้อยๆ ถ้าสมาชิก
ในสังคมมีทางประเพณีประนองกันได้
ในที่สุดสมาชิกส่วนมากของสังคมก็
จะต้องได้ชัยชนะ เพราะประชา
ธิปไตยย่อมคืออาเจียงชั่งมาก.

ถ้าหากผู้เบียดเบี้ยนและผู้
ถูกเบียดเบี้ยน ไม่มีทางประนีประ

น้อมกัน และจะต้องมีการบรรยายฯ พื้นกันแล้ว สมาชิกส่วนมากของ สังคมที่มีพลังมากกว่าส่วนน้อย ก็ต้องได้ชัยชนะอย่างไม่เป็นปัญหา เช่นเดียวกัน⁴⁵

วิถีทางสันติสัมพันธ์กับการเมืองอยู่ของรัฐสภา ชนิดประชาธิปไตยสมบูรณ์ในสังคม แต่จะไร้คือรัฐสภา ชนิดประชาธิปไตยสมบูรณ์นั้นก็เป็นสิ่งที่ปรีดีไม่ได้นิยาม ไว้ให้ชัดแจ้ง อย่างไรก็ได้ ในเอกสารอย่าง “วิจารณ์ ร่างรัฐธรรมนูญ 2517” และ “ข้อเสนอของนายปรีดี พนมยงค์ ต่อ ฯพณฯ สัญญา ธรรมศักดิ์” ปรีดีได้ เสนอให้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญว่า ให้รายชื่อคณะกรรมการ ผู้แทน (representatives) ได้ ให้มีสภาพเดียว ป้องกันผู้แทน ขายด้วย ไม่บังคับให้ ส.ส. สังกัดพระองค์ และ มีวิธีเลือก ตั้งที่ไม่ซับซ้อน.

จากจุดนี้ อาจจะอนุมานได้ว่านี่คือ รูปร่าง ของรัฐสภาชนิดประชาธิปไตยสมบูรณ์ในทรอคนะของ ปรีดี.

อนึ่ง ควรเน้นไว้ ณ ที่นี้ด้วยว่า ประเด็นเรื่อง อะไร ไร้คือ “ประชาธิปไตยสมบูรณ์” นั้น เป็นประเด็นที่ มีความสำคัญมากต่อการเข้าใจความคิดของปรีดี ผู้เขียนจึงจะแยกไปกล่าวถึงในอีกหัวข้อนึงต่อหาก แต่เพื่อประโยชน์ในการตามประเด็น จึงขอยกคำของ ปรีดีมาอย่างคร่าวๆ ก่อนว่า ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ ต้องประกอบด้วย ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ ประชา ธิปไตยทางการเมือง และทัศนะทางสังคมที่เป็น ประชาธิปไตย ส่วนรัฐสภานิดประชาธิปไตยสมบูรณ์ ก็คือ รัฐสภาระที่อยู่ในแวดล้อมของความเป็นประชาธิปไตย สมบูรณ์ทั้ง 3 ประการ⁴⁶

กลับไปสู่เรื่องวิธีการเปลี่ยนแปลงสังคมอีกครั้ง

ปรีดีเห็นว่าวิถีแบบไม่สันติเป็นเรื่องหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ ก็มีท่าทียอมรับวิถีแบบไม่สันติเฉพาะในกรณีที่ “ไม่ไทย” ขณะที่ในกรณีของสังคมไทย ปรีดีกลับอยู่ข้างการใช้วิถี สันติอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากพิจารณา ตัวบทขึ้นต่างๆ ของปรีดีโดยคำนึงถึงการดำรงอยู่ของ พระคุณมีวนิสัยแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นที่รับรู้โดยทั่ว ไปว่าเน้นแนวทางการต่อสู้แบบบนบทล้อมเมือง โดยมี การจัดตั้งกองทัพปลดออกด้วยอาชุกเพื่อรับเป้าหมาย นั้นาตั้งแต่ พ.ศ.2512⁴⁷ ดังความเห็นที่ว่า.

วิธีต่อสู้ระบบทุนนั้นต้อง สุดแท้แต่ความคิดของแต่ละบุคคล ตามสภาพท้องที่ กาลังของแต่ละ สังคม ผู้ใดคนนัดต่อสู้วิธีใด ก็ทำ ตามวิธีที่ตนนัด ปัญหาสำคัญอยู่ ที่ว่า ผู้ใดพูดว่าควรต่อสู้วิธีใด ผู้นั้นก็ต้องใช้วิธีนั้นให้เป็นผล ประจักษ์ขึ้นตามคำพูด เพราะผู้ ตัดสินว่าวิธีใดถูกหรือผิดนั้นก็คือ มวลกรรมกร มวลชาวนา มวลชนผู้ ถูกกดซี่เบี้ยดเบี้ยนจากระบบทุน ของแต่ละสังคม และผู้ตัดสินนั้น ยอมตัดสินตามผลที่ประจักษ์จาก วิธีต่อสู้นั้น⁴⁸

ความคิดของปรีดีข้อนี้ชัดແยังโดยตรงกับ สภาพที่ “บางคนดีอสูตรสำเร็จวิธีใดโดยเฉพาะ” และต่อมาก็ ปรีดีได้วิจารณ์แนวทางการเปลี่ยนแปลง สังคมโดยสูตรสำเร็จเรื่อง “ชนบทล้อมเมือง” เอาไว้ว่า

การต่อสู้ทางอาชุกจาก ชนบทเข้ามาในเมือง จ่าต้องจัดตั้ง กองทัพของประชาชน ซึ่งมิใช่จัดตั้ง ได้ง่ายๆ แม้แต่เลนินก็ยังไม่สามารถ

⁴⁵ เพิ่งอ้าง, หน้า 240.

⁴⁶ ปรีดี พนมยงค์, “อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปแบบใด.” วารสาร อมศ., 10 มีนาคม 2516. หน้า 145.

⁴⁷ กลุ่มเพื่อนไทยในอุรุป, วิกฤตการณ์ฝ่ายก้าวหน้าไทยบ้านบ้าน, สำนักพิมพ์วี.สี. 2525, หน้า 13-18.

⁴⁸ ปรีดี พนมยงค์, ที่เขาวิจัยกันว่า ลักษณะนั้น หมายความว่าgrave และความเป็นมาแห่งลักษณะนิสัย สมาคมเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์, 2519, หน้า 32-33.

จัดตั้งกองทัพประชาชนได้ จึงอาศัยกำลังกรรมการ ชาวนา พลทหาร และนายทหารผู้น้อยเท่าที่จัดตั้งได้ภายในเมือง ลูกชิ้นสัญดีอ่านภาษาไทยในเมือง ส่วนประเทศจีนผ่านการจัดตั้งชาวนาและชาวชนบทเป็นกองทหารของประชาชนเป็นลำดับๆ มาหลายปี จึงมิใช่ง่ายที่ทุกประเทศจะทำได้เหมือนประเทศไทย⁴⁹

นอกจากปรีดีจะไม่เห็นด้วยกับการใช้วิธีรุนแรงโดยตัวมันเองแล้ว ปรีดียังตั้งค่าความถึงผลกระทบที่จะตามมาจากการใช้ความรุนแรงด้วยตัวความเห็นใน “แนววิธีพิจารณาทางรองดของสังคมไทย” ว่า

ผู้นำชาวนาในชนบทถูกกลบลังหารไปแล้วหลายลิบศพ ผู้มีให้ท่านทั้งหลายพิจารณาภูมิธรรมชาติแห่งความชั้ดเยี้ยง ซึ่งผู้มีเห็นว่าเป็นเรื่องของ ‘ประติการ’ คือ เมื่อมีการ ‘กระทำ’ ก็ต้องมีฝ่ายตรงข้าม ‘ได้การกระทำ’ มิใช่เป็นเรื่อง ‘วิธีวิภาค’ ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายว่า ‘พุดแทรกต่างๆ พุดเยี้ยง’ ท่านยอมเห็นได้ว่าฝ่ายตรงข้ามกับกลุ่มชาวนา มิได้ใช้วิธีวิภาค หากใช้การกระทำโดยไม่ได้ตามกฎหมายประติการ

ผู้หวังว่าก่อนที่ผู้ปฏิบัติงานลงมือกระทำนั้น กลุ่มน้ำกึ่งเดรียมการไว้ล่วงหน้าแล้ว ว่าเมื่อลงมือกระทำการใดนั้น ฝ่ายตรงข้ามต้อง ‘ได้การกระทำ’ และกลุ่มน้ำจะ

ใช้วิธีใดที่จะ ‘ตอบโต้การกระทำ’ ให้ได้ผลนั้น

ผู้มีให้ท่านทั้งหลายคิดไว้ด้วยว่า การทางการรองดของสังคมไทยนั้น มวลชนย่อมต้องการทราบ มิเพียงแต่ด้านทำลาย เพราะเพียงแต่ด้านนี้ ยังมิใช่ทางรองดของสังคมไทยหากมวลชนต้องการทราบถึงด้านก่อสร้าง ที่มวลชนจะเห็นได้เป็นรูปธรรมอย่างชัดแจ้งประกอบด้วย⁵⁰

ความคิดค่อสถาบัน

ปรีดีไม่เคยแสดงทฤษฎีต่อสถาบันไว้อ่าน จำเพาะเจาะจง ไม่ว่าจะในแง่สนับสนุนหรือวิพากษ์ แต่ความเห็นที่ปรากฏในข้อเขียนและคำสัมภาษณ์ในหลายกรณีเกี่ยวกับปะเด็นนี้ และหาก construct ความคิดที่จะจัดกระบวนการทั้งหมดนี้เข้าด้วยกัน ก็จะทำให้เห็นความคิดของปรีดีในเรื่องนี้ชัดเจนขึ้นมาบ้าง.

ทฤษฎีของปรีดีในแง่ของการปกป้องสถาบันนั้น เป็นสิ่งที่มีการพูด เขียน และเผยแพร่กันมากแล้ว⁵¹ แต่ปรีดีแสดงทฤษฎีวิชาณ์สถาบันเอาไว้ไม่น้อย คำวิชาณ์ของปรีดีรวมศูนย์ที่ 2 ประเด็น ประเด็นแรกคือ การวิพากษ์ด้วยเหตุผลทางประวัติศาสตร์ ด้วยมุมมองเรื่อง “ศักดินา” ส่วนประเด็นที่สอง เป็นการวิพากษ์ด้วยเหตุผลทางรัฐศาสตร์ ซึ่งได้แก่การยืนยันที่จะกันพระมหาชนชัตวิรย์ออกจาก “การแทรกแซง” ทางการเมือง.

ในส่วนของการวิพากษ์ด้วยมุมมองทางประวัติศาสตร์นั้น ปรีดีมีทฤษฎีว่าปางชนมีสิทธิประทับติดอยู่ด้วยตั้งแต่กำเนิด แต่ถูกระบบทางศาสนาและระบบศักดินาซึ่ง

⁴⁹ สุพจน์ ต่านตระกูล, มรดกปรีดี พนมยงค์, สำนักพิมพ์จิรารัตน์, ม.ป.ป., หน้า 84-85.

⁵⁰ ปรีดี พนมยงค์, แนววิธีพิจารณาทางรองดของสังคมไทย, หน้า 15-16.

⁵¹ โดยเฉพาะเรื่องความจริงกักดีและบทบาทในการขยายความอาภัยเจ้าชายชั้นผู้ใหญ่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ดังปรากฏใน บางเรื่องเกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยอาจจัดให้เป็นเรื่องที่สอดคล้องกับเรื่องราวของรัชกาลพระบรมวงศานุวงศ์ในช่วงเวลาเดียวกัน ดังที่ระบุไว้ใน “แนววิธีพิจารณาทางรองดของสังคมไทย” ของปรีดี พนมยงค์ หน้า 15-16.

แห่งสิทธิชนน์ไป⁵² ความคิดข้อนี้สอดคล้องกับสิ่งที่ปรีดี เคยกล่าวไว้ในคำประกาศฉบับที่ 1 ของคณะราษฎร ว่า “รัฐบาลของนายตระกูลได้อีกเอาราษฎรเป็นทาส (ซึ่งเรียกว่าไฟร์บังง ข้าบังง) เป็นสัตว์เดร็จจาน ไม่นึกว่าเป็นมนุษย์”⁵³ โดยที่การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ 24 มิถุนายน 2475 ทำให้ “ปวงชนได้รับสิทธิประชาธิปไตยของตนคืนมาจากพระบาทสมเด็จพระปรมเกล้าเจ้าอยู่หัว”⁵⁴

เห็นได้ชัดว่าปรีดีมองความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกับประชาชน ต่างจากแนวความองแบบประเพณีและไม่เหมือนกับที่นักคิดแนวอนุรักษ์นิยมพูดถึงหลักพ่อปกครองลูกหรืออ่อนกันในรัฐโนรมนติแต่อย่างใด.

ปรีดีพูดถึงการกับสถาบันกษัตริย์ออกจากความเมืองโดยเปิดเผยใน วิจารณ์ร่างรัฐธรรมนูญ 2517 โดยเฉพาะในเรื่อง บทบาทขององค์มณฑรีกับภูมิสภาค ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2517 มาตรา 105 ระบุเอาไว้ว่า “คณะองค์มณฑรีเป็นผู้จัดทำบัญชีรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตามพระราชหนี้ มีจำนวนสามร้อยคนเป็นบัญชีลับ เพื่อให้สามารถหาผู้แทนราษฎรเลือกตั้ง” ซึ่งปรีดีตั้งค่าdamเรื่อง ความเป็นกลางขององค์มณฑรี และโจนตีว่าระบบนี้รังแต่จะ “สงวนอำนาจไว้ให้แก่องค์กรอิสทธิชน” และทำให้ได้แต่ระบบที่ “พรางตาปวงชนว่าเป็นประชาธิปไตย”⁵⁵

มองอย่างผิวเผินแล้ว การวิจารณ์ร่างรัฐธรรมนูญในประเด็นนี้อาจไม่มีอะไรพิเศษ แต่เมื่อนึกถึง

ข้อเท็จจริงในสังคมไทย และที่มาขององค์มณฑรี ซึ่งมาตรา 14 ของรัฐธรรมนูญนี้ระบุว่า “พระมหากษัตริย์ทรงเลือกและแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิเป็นประธานองค์มณฑรี คนหนึ่ง และองค์มณฑรีอื่นอีกไม่เกินกว่าสิบสี่คน ประกอบเป็นคณะองค์มณฑรี” แล้ว คำวิจารณ์ของปรีดีในกรณีนี้ก็มีนัยยะทางการเมืองที่แฝงอยู่มากทีเดียว.

ปรีดีคิดต่อการเมืองไทยแตกต่างจาก “กระแส” ที่เกิดขึ้นในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งประชาชนเห็นว่าสถาบันเป็นที่พึ่งทางการเมืองได้ ดังที่ได้แสดงให้เห็นมาแล้วในการแสดงบทบาทเป็น “ฝ่ายประชาชน” ในช่วงที่เกิดเหตุการณ์นั้น⁵⁶ และนอกจากนั้น คำวิจารณ์ของปรีดียังสะท้อนถึงการมองบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ในทิศทางที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิง กับคณะกรรมการผู้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนั้นด้วย⁵⁷

ความคิดของปรีดีต่อสถาบันกษัตริย์นั้นเหมือนกับความคิดเรื่องวัตถุนิยมประวัติศาสตร์หรือขันขัน โดยเฉพาะในแรกที่หลักเลี่ยงที่จะใช้แนวคิดเหล่านี้อีกนัย สังคมไทยโดยตรง แต่กลับใช้แนวคิดเหล่านี้ไปอีกนัย สังคมอื่นตลอดเวลา และถ้าดูอีกมุมปรีดีเป็นนักคิดที่ตระหนักรู้ว่ากำลังทำอะไร ก็น่าจะอนุมานได้ว่า ท่าทีที่ปรีดีมีต่อสถาบันกษัตริย์ในสังคมอื่นๆ น่าจะสะท้อนให้ถึงทัศนะคติที่ปรีดีมีต่อสถาบันในสังคมไทยได้พอสมควร.

กล่าวในส่วนของสถาบันกษัตริย์เองนั้น ท่าม

⁵² ปรีดี พนมยงค์, วิจารณ์ร่างรัฐธรรมนูญ 2517, คณะบรรณาธิการมหาราษฎร์, 2517, หน้า 3.

⁵³ ขัยอนันต์ สมุทรวิช และ ขัตติยา กรรมสูตร, เอกสารการเมืองการปกครองไทย (พ.ศ. 2417–2477), สถาบันสยามศึกษา สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2532, หน้า 168–170.

⁵⁴ ปรีดี พนมยงค์, วิจารณ์ร่างรัฐธรรมนูญ 2517, หน้า 3.

⁵⁵ อันที่จริงเอกสารนี้ยังแสดงความคิดของปรีดีต่อ “การเมืองในระบบ” ไว้ เช่น กัน โดยเฉพาะการบังคับให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคการเมือง การที่รัฐบาลควบคุมผู้แทนราษฎร เช่นเลือกตั้งแบบรวมเขต การมีส่วนได้เสียหรือสองฝ่าย และการ “บังคับให้ปฏิบัติตาม” นโยบายรัฐ ดู วิจารณ์ร่างรัฐธรรมนูญฯ, หน้า 13–23.

⁵⁶ ข้อสังเกตนี้ผู้เขียนได้มาจาก การพูดคุยกับอดีตผู้อ่านนักศึกษาในช่วง 14 ตุลาคม ท่านหนึ่ง.

⁵⁷ โดยเฉพาะชัยอนันต์ สมุทรวิช ซึ่งยืนยันความสำคัญของรัฐธรรมนูญมาตราหนึ่ง คือ “ความเป็นกลาง” ของสถาบัน โดยเสนอว่า “ความเป็นกลางมีให้หมายถึงการนั่งอยู่เฉย แต่หมายถึงปฏิบัติการใดๆ ที่ตัดสินปัญหาด้วยใจเป็นธรรม ... การกระทำเข่นนั้นมิได้เป็นการยุ่งเกี่ยวกับการเมืองในทางลบเสมอไป” ดู ชัยอนันต์ สมุทรวิช, โต้ท่านปรีดี, องค์การนักศึกษาสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2517, หน้า 51–52.

กล่างบรรยายกาศที่ขึ้นขันนำไทยตื่นตระหนกับการปฏิรูปสังคมนิยมในลาว เวียดนาม และเวียดนาม ในช่วงปีพ.ศ. 2518 และเห็นว่าสังคมนิยมไปกันไม่ได้กับการมีสถาบันพระมหากษัตริย์และประชาธิปไตยนั้น⁵⁸ ปรีดีกลับเรียกระบอบใหม่ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยเหล่านี้คือ “ประชาธิปไตยแผนใหม่”⁵⁹ ซึ่งโดยเนื้อแท้แล้วหมายถึงประชาธิปไตยในประเทศไทยสังคมนิยม⁶⁰

นัยยะของคำว่า “ประชาธิปไตยแผนใหม่” ไม่ได้อยู่แค่ความพยายามบอกว่าประชาธิปไตยมีได้หลายรูปแบบ และระบบสังคมนิยมคือ ประชาธิปไตย แต่ยังรวมถึงการเสนอต่อไปว่า สถาบันพระมหากษัตริย์ ดำรงอยู่ได้ในประเทศไทยที่มีระบบเศรษฐกิจการเมืองแบบสังคมนิยม ดังที่เขากล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงในช่วงนั้นไว้ว่า.

ภาษาหลังที่ฝ่ายขวาของ
ประเทศไทยได้ต่อสู้ทางอาชญากรรม
ฝ่ายล่างรักชาติ ต่อมาเมื่อกัมพูชา
กับเวียดนามได้ได้ถูกอิสรภาพ
สมเด็จพระเจ้ามหาชีวิตลาว กี เสต็จ
ไปทำเนือน อันเป็นที่ตั้งของกอง
บัญชาการของประเทศไทย และได้
เสต็จจากหลวงพระบางมา
เวียงจันทน์ส่วนนามทหาราประเทศไทย
ล会同กับทหารของสมเด็จเจ้าสุวรรณ
ภูมานายกรัฐมนตรี ซึ่งแสดงว่า
พระเจ้ามหาชีวิตทรงเห็นว่า ให้นๆ
กฤษฎีโภโนสก์จะมาถึงแล้ว กีให้

มาโดยวิถีสันติ และมีการ
บรรจงดองระหง่านฝ่ายต่างๆของลาว
ดีกว่าปล่อยให้บรรษัทฟันกันต่อ
ไป⁶¹

แล้วปรีดีคิดอย่างไรกับสถาบันนี้กันแน่? คำสัมภาษณ์ของปรีดี ว่า “ธรรมชาติของมนุษย์ที่ถูกกดขี่เบียดเบียน ก็ต้องการหลุดพ้นจากการนั้น แต่วิธี แก้ปัญหาโดยเปลี่ยนการปกครอง ลดอำนาจพระมหากษัตริย์นั้น เราต้องคำนึงว่า ราชภูมิไทยได้รับการอบรมมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ ให้นับถือพระเจ้าแผ่นดิน”⁶² สะท้อนวิธีคิดของปรีดีในเรื่องนี้ได้อย่างหมดจดและเป็นอย่างดี กล่าวคือ ปรีดีมี agenda บางอย่างอยู่แน่ๆ แต่ความตระหนักถึงข้อเท็จจริงแบบ “ไทยๆ” ดังที่กล่าวมานี้ ทำให้ปรีดีหลีกเลี่ยงที่จะพูดถึงสถาบันนี้อย่างตรงไปตรงมา

เป็นไปได้มากอึกเสี่ยงกันว่า ทรงคน哪ของปรีดี ต่อสถาบันกษัตริย์ไม่ได้เป็นแบบ deterministic กล่าวคือ ไม่ได้หมายความว่าเจ้านายทุกคนต้องมีทรงคนฯ ปฏิเสธความเปลี่ยนแปลงเสมอไป แต่เป็นปัญหาในระดับตัวบุคคล ดังคำกล่าวของปรีดีที่ว่า

ประเทศไทยนั้น แม้ระบบ
ทางสังคมสูดในทางนิติัย ตามพระราชบัญญัติทาง ร.ศ. 124 และพระบุทธเจ้าหลวงได้ทรงพระกรุณายกเลิกชนบทรวมเนียมหลายอย่างที่ลึบ
มาจากระบบทางสกัด แต่ชากรแห่ง

⁵⁸ ตัวอย่างของทรงคน哪นี้จะปรากฏในหนังสือ อนาคตของไทย ซึ่งเขียนโดย พล.อ. สายหยุด เกิดผล และนายสมชาย รักวิจิตร เมื่อปี 2518 ซึ่งพูดถึงการเปลี่ยนแปลงใน 3 ประเทศไทยในวิถีใหม่ ทางนิติัย ตามพระราชบัญญัติทาง ร.ศ. 124 และพระบุทธเจ้าหลวงได้ทรงพระกรุณายกเลิกชนบทรวมเนียมหลายอย่างที่ลึบ

บ้านช่องและชีวิตของประชาชนที่บริสุทธิ์ทั้งหญิงชาย ถูกเด็กเล็กคงต้องถูกฟันฟัดจากกรรมเยี่ยงผักปลา ในนามของปลดออกประชาชน เพาะมะขัน คนไทยทุกคนต้องตื่นตัว เพื่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ประชาธิปไตย เพื่อสิ่งที่ท่านรักและห่วงใย รวมทั้งครอบครัวและตัวท่านเองด้วย เพาะความโหดร้ายทางรุนแรงของสังคมของประชาชน ไม่ได้ยกเว้นสิ่งเหล่านี้แม้แต่น้อย (อนาคตของไทย, กรุงสยาม การพิมพ์, 2518, หน้า 41–67).

⁵⁹ ปรีดี พนมยงค์, อนาคตของไทยกับสถานการณ์ของประเทศไทยเพื่อนบ้าน, หน้า 27.

⁶⁰ ปรีดี พนมยงค์, “จะมีทางได้ประชาธิปไตยโดยสันติหรือไม่,” วารสาร ออมธ., หน้า 87.

⁶¹ ปรีดี พนมยงค์, อนาคตของไทยกับสถานการณ์ของประเทศไทยเพื่อนบ้าน, หน้า 28

⁶² ปรีดี พนมยงค์, ประสบการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์, หน้า 40.

ทัศนะอันเกิดจากกระบวนการทางสังคมมีเหลืออยู่ หากทัศนะนี้ได้แกะแน่นติดกับทุกคนแห่งระบบเก่า เพราะเชื้อพrowaveศ์หลายท่าน และชุมชนกับชาวยไทยหลายคนแห่งระบบเก่าได้ปลดเปลือกชาบทัศนะให้หมดหรือลดน้อยไป⁶³

กับพระคocomมิวนิสต์ไทย (พ.ค.ท.)

ปรีดีได้อธิบายจากวิชีคิดแบบมาร์กซ์ แต่ผู้ศึกษาลัทธิมาร์กซ์นั้นก็ไม่จำเป็นต้องร่วมกับคอมมิวนิสต์ ในฐานะขบวนการทางการเมืองเสมอไป โดยเราอาจประมวลความขัดแย้งระหว่างปรีดีกับ พ.ค.ท. ได้ดังนี้

1) ความขัดแย้งในการอธิบายลัทธิมาร์กซ์ ได้แก่

- ความขัดแย้งในการอธิบายลัทธิมาร์กซ์ กล่าวคือในช่วงต่อระหว่างพ.ศ.2518 กับพ.ศ. 2519 ขันเป็นช่วงที่ “ฝ่ายปฏิริยาใช้วิธีการต่างๆ ที่รุนแรงขึ้น ขณะที่ฝ่ายก้าวหน้าก็เริ่มโจมตีกันเองว่าฝ่ายตรงข้ามเป็นลัทธิแก้”⁶⁴ ปรีดีได้วิจารณ์ว่าผู้ที่บัญญัติคำนี้ “แปลผิด” เพราะ

คำว่าแกนั้น กรรมการชานา และสามัญชนคนไทยทั่วไปจำนวนมากเข้าใจว่าหมายถึงการทำสิ่งที่ไม่เหมาะสมให้เป็นสิ่งที่เหมาะสม จึงข้องใจว่าเหตุใดจึงมีผู้เลี่ยนความหมายที่สามัญชนคนไทยเข้าใจเช่นนั้น ให้มีความหมายในทาง Lewinskyเพื่อให้ประมาณกัน⁶⁵

ปรีดีเห็นว่าประเด็น “ลัทธิแก้” เป็นผลจากความขัดแย้งในการอธิบายลัทธิมาร์กซ์ในยุโรปตะวันตก ยุคหลังของเกลส์ โดยคุ้นเคยแย้งที่มีการวิวัฒนาอย่างเป็นไปโดยคือ Eduard Bernstein และ Karl Kautsky ซึ่งปรีดีเห็นว่า

ต่างฝ่ายก็ไม่ใช่วิธีบิดเบือนความหมายของคัพท์ คือมุ่งในทางวิชาการ เพื่อให้ชาวมาร์กซิสต์ เห็นใจว่า อะไรถูกอะไรผิดในทางทฤษฎีและในทางปฏิบัติตามสภาพสังคมที่ประจักษ์ และมิได้พาลเรียกลัทธิสังคมนิยมอื่นๆว่า “รีวิสชั่นนิสม์” ซึ่งเป็นชื่อแห่งลัทธิของเบอร์ลินในโดยเฉพาะ ...ต่างกับบางคนแห่งบางกลุ่มในประเทศไทย เอาคำที่เข้าเรียกกันว่า “ลัทธิแก้” มาประนามผู้รักความเป็นธรรมที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์⁶⁶

ปรีดีไม่เห็นด้วยกับการประนามฝ่ายใดเป็นลัทธิแก้ - ในแห่งนี้ยอมเท่ากับว่าปรีดีคัดค้านการอธิบายลัทธิมาร์กซ์อย่างแข็งที่ติดตัวแบบ พ.ค.ท. -- แล้วเสนอต่อไปว่าผู้ศึกษาลัทธิมาร์กซ์ “จะศึกษาเพียง ‘คำขวัญ’ หรือสูตรสำเร็จไม่พอ จำต้องศึกษาสรรพวิชาที่มนุษยชาติสะสมมา ซึ่งลัทธิมาร์กซ์พัฒนาไปจากนั้น อนึ่ง มาร์กซ์ เองเกลส์ เลนิน มิได้เขียนบทความเป็นคัมภีร์ตายตัว คือ ได้ปรับปรุงให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นตลอดอายุขัยของท่าน”⁶⁷

ความขัดแย้งในเรื่องการมืออยู่ของชาติ ซึ่งปรีดีได้แย้ง “คอมมิวนิสต์บางนิกาย” ว่า

⁶³ ปรีดี พนมยงค์. “จะพิทักษ์เจตนาธรรมของวีชน 14 ตุลาคม.” วารสาร อมธ., หน้า 11.

⁶⁴ ปรีดี พนมยงค์. ที่เข้าเรียกว่า ลัทธิแก้ นั้นหมายความว่ากระไว และความเป็นมาแห่งลัทธิรีวิสชั่นนิสม์. หน้า 3.

⁶⁵ เพิ่งอ้าง. หน้า 8–9 ต่อมาปรีดีจะเปิดเผยว่าผู้แปลคำว่า “ลัทธิแก้” คือ “ภาคภาษาไทยแห่งวิทยุบักกิ้ง” ส่วนการนำคำนี้ไปประมาณฝ่ายอื่นนั้นเกิดเมื่อ “สมาคมบางคนของพระคุณแห่งในประเทศไทย ได้มีความเห็นแตกแยกกับสมาคมอื่นส่วนของพระคุณ ต่างฝ่ายต่างโจมตีกันว่าอีกฝ่ายหนึ่งเป็น “ลัทธิแก้ไทย” และเป็น “หลิวเซี่ยว์ไทย” อีกฝ่ายหนึ่งโจมตีที่กล่าวหาหนึ่งว่าเป็น “ลัทธิคัมภีร์” ซึ่งปรีดีวิจารณ์อย่างรุนแรงว่าเป็น “การวิบัติ” และ “พาล”

⁶⁶ เพิ่งอ้าง. หน้า 14–16.

⁶⁷ เพิ่งอ้าง. หน้า 17.

ถือเอาค้ำกล่าวประโภคเดียวที่ว่า คนงานไม่มีประเทศหรือปิตุภูมิ เป็นคำชี้วัญญาความมีวินิสต์ต้องถือตนว่า ‘ไม่มีชาติ’ โดยไม่พิจารณาความเต็มทั้งวรรค และไม่พิจารณาบทความของเลนินว่า ด้วย “รัฐและการ อภิวัฒน์” ที่เขียนขึ้นในค.ศ. 1815 รวมบทความต่างๆ ของลัทธิมาრ์กซ์ภายใน พ.ศ. 1852 เกี่ยวกับลัทธิมาร์กซ์ว่าด้วยรัฐ และภาระของผู้ไร้สิ่งบัตรในการอภิวัฒน์ จำนวนของชนชั้นผู้ไร้สิ่งบัตรมิอาจหมดลิ้นไปในทันทีที่ได้อ่านจากทางการเมืองคือยังคงมีอยู่จนกว่ามนุษยสังคมจะบรรลุถึงระบบลัษณนิยมสมบูรณ์ รากฐานแห่งความแตกต่างกันระหว่างชนชั้น และชาชของชนชั้น ก็คือฯ “เหือดหาย” ไป ความแตกต่างเรื่อง “ชาติ” “เหือดหาย” ไปตามการเหือดหายของชนชั้น⁶⁸

ปรีดีเห็นว่ามาร์กซ์ - เลนินไม่เคยพูดว่าชาติจะหายไปทันที คอมมิวนิสต์ไม่มีชาติ หรือคนงานไม่มีประเทศ เพราะสำหรับมาร์กซ์ - เลนินนั้น ชาติจะหายไป เมื่อชนชั้นหายไป “มิใช่ชาติหมดไป ตามคติจิตนิยมของคอมมิวนิสต์บางนิกาย” ซึ่งปรีดีเห็นว่า “ทำอย่างเจ้าสมบัติ โดยช้าเติมทำลายชาติให้หมดไป”⁶⁹

2) ความขัดแย้งว่าด้วยวิธีการเปลี่ยนแปลงสังคม ซึ่งปรีดีเน้นการเคลื่อนไหวผ่านเวทีรัฐสภา ขณะที่ พ.ค.ท. เน้นแนวทางชนบทล้อมเมืองของกองทัพประชาชนติดอาวุธ โดยปรีดีได้ยังว่า

ในขณะที่ราชบูรพาไทยส่วนมากมีความอัตคัดขาดแคลนทางเศรษฐกิจอยู่นี้ ปรากฏว่าในประเทศไทย ได้มีผู้กล่าวมากขึ้นถึงการแก้ปัญหาเศรษฐกิจโดยวิธีสังคมนิยม ปัญหาที่ควรพิจารณาคือ ชนิดใดเป็นไปถูกต้องตามกฎหมายชาติ อันเป็นกฎหมายที่นำมาใช้แก่มนุษยชาติได้แม้กราฟนั้น ก็มีปัญหาเกี่ยวกับสภาพของแต่ละสังคม ว่าจากสภาพที่กำลังเป็นอยู่นั้น จะเปลี่ยนระบบสังคมจากระบบเดิม เข้าสู่ระบบสังคมนิยมได้ทันทีทันใด หรือจะต้องดำเนินเป็นขั้นๆไป เพื่อมิให้เกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจส่วนรวมของสังคม⁷⁰

ปรีดีเห็นว่าสังคมนิยมเป็นกฎธรรมชาติ ส่วนโลกก็ต้องเคลื่อนไปสู่สังคมนิยม ในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2517 ปรีดีจึงเสนอว่า “ยิ่งเขียนห้ามสังคมนิยม สังคมนิยมก็จะมาถึงเร็ว ควรให้ทุกคนมาสู้กันทางรัฐสภาพอย่างเสรีจะเหมาะสมกว่า ราชอาณาจักรอื่นๆ เช่น เบลเยียม เนเธอร์แลนด์ เดนมาร์ก สวีเดน อังกฤษ ญี่ปุ่นฯลฯ ก็ยอมให้ลัทธิต่างๆ สู้กันอย่างเสรี ในรัฐสภา เมื่อฝ่ายสังคมนิยมชนะ ก็มิได้ลบล้างสถาบัน กษัตริย์”

ปรีดีเห็นว่าสังคมนิยมและพระคocomมิวนิสต์ ควรจะเคลื่อนไหวผ่านรัฐสภา ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

รัฐธรรมนูญใหม่ห้าม
เสรีภาพบางอย่างในการต่อสู้ด้วย
วิถีทางสภา ข้าพเจ้าคิดว่ามันเป็น

⁶⁸ เพ่งอ้าง, หน้า 20-21.

⁶⁹ ข้อความเดิมคือ “สถาlin มิได้มีทรงคุณอย่างคอมมิวนิสต์บางนิกาย ที่เห็นว่า เมื่อชนชั้นเจ้าสมบัติหายสิทธิเอกสารของชาติแล้ว นิกายนั้นก็จะทำอย่างเจ้าสมบัติบ้าง โดยช้าเติมทำลายชาติให้หมดไป หากสถาlinขอให้พระคocomมิวนิสต์และพระคocomรัฐบาลโดยเด็ดทุนชาติให้หักไว้”

⁷⁰ ปรีดี พนมยงค์, อนาคตของประเทศไทยค่าดำเนินไปในรูปแบบใด, หน้า 153 และ 155.

⁷¹ ปรีดี พนมยงค์, “ข้อเสนอของนายปรีดี พนมยงค์ รัฐบูรพาอาวุโส ต่อ ฯพณฯสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี เรื่อง วิธีส่งเสริมให้ราษฎรสนใจประชาธิปไตย,” รัฐศาสตร์สาร, 18: 1 (ม.ค.-เม.ย. 2535), หน้า 27.

การตีกว่าสำหรับทุกคนที่จะอภิปรายเรื่องต่างๆ อย่างเปิดเผย และถูกต้องตามกฎหมายในสpa เช่นในอังกฤษ ฝรั่งเศส และยุโรป ตะวันตก ซึ่งพวคคอมมิวนิสต์มี เสรี⁷²

3) ความขัดแย้งในเรื่องการเปลี่ยนแปลงสังคม ซึ่งปรีดีเห็นว่าต้องดำเนินไปตามสภาพและภาวะของแต่ละสังคม และใช้เวลาหลายชั่วคน คือ

ก. ขั้นที่ 1 ระยะห้าเดือน ห้าเดือนระหว่างทุนนิยมกับสังคมนิยม ในระหว่างเวลาหนึ่งก่อน คือชั้น ในสังคมยังมีอยู่ เนื่องจากฐานทางเศรษฐกิจที่ต่างกัน เมื่อพัฒนา พลังการผลิต และพัฒนาจิตสำนึก ของสังคมนิยมของคนให้พอมีความแล้ว จึงนำสังคมเข้าสู่ระบบสังคมนิยม.

ข. ขั้นที่ 2 คือขั้น สังคมนิยม ในระยะแรกเป็น สังคมนิยมเบื้องต้นทางนิติัย คือปัจจัยการผลิตเป็นของสังคม แต่ยังอาศัยหลักให้ผลแก่แต่ละคนตาม ความสามารถที่ทำงานให้สังคม ทำมากได้มาก ทำน้อยได้น้อย ถ้าแบ่งปันเท่ากัน ความไม่เป็นธรรม ก็เกิดขึ้น ระยะนี้ อัตราเงินเดือนและค่าจ้างแรงงานจึงต่างกันตามผลงาน.

ค. ขั้นที่ 3 คือสังคม คอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นไปได้มีผล การผลิตพัฒนาถึงขีดสูงมาก และมนุษย์พัฒนาถึงขีดที่ไม่มีเห็นแก่ตัว ผลิตผลจึงอุดมสมบูรณ์ ความแตกต่างระหว่างผู้ทำงานทางสมองกับผู้ทำงานทางแรงกาย ค่อยๆ เหือดหายไป (wither away) รากฐานแห่ง

ความแตกต่างระหว่างชนชั้นและชา กชนชั้นก็เหือดหายไปด้วย.

คำว่า “เหือดหายไป” หมายถึงการค่อยๆ หายไปตาม “วิถีวิวัฒน์” (Evolutionary Method) มิใช่โดย “วิถีอภิวัฒน์” (Revolutionary Method) มิใช่ชั้น ชั้นหมดสั่นไปโดยการออกกฎหมาย หรือนำใจเดาเอาเอง จะเข้าสู่ระบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ได้ ต้องใช้เวลาหลายชั่วคน ปัจจุบันจึงมีแต่สังคมนิยมทางนิติัยเท่านั้น⁷³

ปรีดีเห็นว่าคำว่า “จะยกเลิกขั้นทันทีที่ได้อ่านารัฐรุนั้น เป็นเรื่องเหลวไหลที่ขัดต่อคำสอนของมาร์กซ์โดยชัดแจ้ง เป็นข้อเสนอที่หลอกหลวงให้ผู้อื่นหลงเชื่อ ซึ่งมาร์กซิสต์ที่แท้จริงนั้นจะไม่กล้าทำอย่างนี้.

ข้อที่ควรเน้นไว้ ณ ที่นี้ก็คือ แม้จะขัดแย้งกันเพียงใด ทั้งปรีดีและพวคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ก็หลีกเลี่ยงที่จะตอบโต้กันอย่างตรงไปตรงมาในที่สาธารณะ ตัวอย่างเช่น “โโลลักษณ์ไทย” ของอุทิศ ประสานสภาพ (นายผี) และ “ที่เข้าเรียกันว่าลัทธิแก้นั้นหมายความว่าอะไร” ของปรีดี ถูกตีพิมพ์ออกมาในช่วงเวลาໄส์เลียกัน มีการกล่าวหาดพิงไปมาถึงความคิดของอีกฝ่าย แต่ทั้งคู่ก็ไม่ระบุนามของคู่กรณีออกมานะครับฯ

จุดเปลี่ยนที่ทำให้ปรีดีตอบโต้พวคคอมมิวนิสต์อย่างเปิดเผยเกิดขึ้นในปีพ.ศ. 2524 เมื่อ ไกรศักดิ์ ชุมหะวัน และ นพพร สุวรรณพานิช เขียนบทความเรื่อง “The Communist Party of Thailand and Conflict in Indochina” โดยระบุว่าในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง พวคคอมมิวนิสต์ได้เข้าร่วมขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นที่มีปรีดีเป็นหัวหน้า เมื่อปรีดีเป็นนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งสมาชิกพวคเป็นรัฐมนตรี ข้ายังร่วม

⁷² สุพจน์ ด่านธราภูมิ, มองพวค หน้า 130.

⁷³ ปรีดี พนมยงค์, ระบบสังคมนิยมและระบบบุคคลมนุษย์จะเหมาะสมแก่ประเทศไทยหรือไม่, โรงพิมพ์พิพเนศ,

กันทำรัฐประหาร 2492.

ปรีดีมีปฏิกริยาต่อบทความนื้อย่างรุนแรง เขา เขียนจดหมายตอบโต้บุคคลทั้งสองด้วยข้อความที่เผด็จ ร้อน วิจารณ์ว่าบทความนี้ฝ่าฝืนความจริง และอาศัย หลักฐานจาก “โฆษณาของ พ.ค.ท. ที่โฆษณาให้คนไทย จำนวนหนึ่งที่อยู่ในประเทศไทย และที่อยู่ในต่างประเทศ บางส่วน หลงเชื่อในสิ่งที่ไม่ใช่สักจะ” รวมทั้งเอกสาร ซึ่งเขียนขึ้นโดย “คนต่างด้าวที่ใช้ชื่อไทยเป็นนามแฝง ไม่มีตัวจริงที่เป็นคนไทยแท้จริง”⁷⁴

ในฐานะผู้แต่ง

หากสิ่งที่ผู้เขียนกล่าวมาดังตั้งแต่ต้นเป็นความ จริงคือ ปรีดีในฐานะที่เป็นนักคิดคนนี้ได้รับอิทธิพลจาก วิธีคิดแบบมาร์กซ์มาอย่างแน่นหนา ส่วนปรีดีในฐานะ ผู้นำการเมืองในห่วงสถาปนาองรือธรรมนูญ ก็มีท่า ทีด้วยสถาบันในลักษณะวิพากษ์อยู่ไม่น้อย ในแห่งนี้ ก็มี ใจจดว่าปรีดีเป็นปัญญาชนฝ่ายซ้ายได้อย่างไม่ต้อง สงสัย.

อย่างไรก็ตี ความที่ปรีดีมีทัศนะและท่าที ขัดแย้งกับพระคocomมิวนิสต์แห่งประเทศไทยโดย ตลอด นั่นจึงนำไปสู่ค่าดามสำคัญคือในฐานะที่เป็นผู้ แต่งนั้น แล้วปรีดินิยามหรือเข้าใจตัวเองว่าอย่างไร.

ปรีดีไม่เคยยอมรับว่าตนเองเป็นมาร์กซิสต์ แม้ จะใช้วิธีคิดแบบวัตถุนิยมประวัติศาสตร์เป็นแกนกลาง ในการวิเคราะห์สังคมมากโดยตลอด คำอธิบายของปรีดี คือ วัตถุนิยมประวัติศาสตร์ไม่เกี่ยวข้องกับลัทธิมาร์กซ์ เพราะทั้งคู่ล้วนเป็นแนวคิดทางปรัชญาที่มีโดยธรรมชาติ

โดยมาร์กซ์และเองเกลส์เป็นเพียงผู้ค้นพบภูนิทัศน์เท่านั้น⁷⁵

เมื่อผู้สื่อข่าวจากนิตยสารเอเชียริกาถามว่า “ท่านจะถือว่าทัศนะของท่านเป็นข้าราชการกชสต์ หรือมาร์กซิสต์ใหม่ได้ไหม?” ปรีดีก็ตอบไว้อย่างหนัก แน่ว่า.

ไม่. ไม่. ไม่. ข้าพเจ้าได้ บอกแล้วว่าปรัชญาของข้าพเจ้าคือ “สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ ประชาธิปไตย” ถึงแม้ว่าถ้ามาร์กซ์ พูดอย่างนี้หรืออย่างนั้น ข้าพเจ้าก็ ต้องพิจารณาว่าเป็นจริงหรือเป็นไป ตามสังคมนิยมวิทยาศาสตร์ ประชาธิปไตยหรือไม่ สังคมนิยม มีอยู่หลายชนิด แม้ลัทธิมาร์กซ์ก็มี ชนิดต่างๆ มีลัทธิมาร์กซ์, ลัทธิ มาร์กซ์ – ลัทธิเลนิน, ลัทธิทรัօสก์ และอะไรต่ออะไร ข้าพเจ้ามีอิสระที่ จะเลือกทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่ง ที่สอดคล้องกับหลักห้าประการของ เรารอย่างที่ข้าพเจ้าได้กล่าวถึงมา แล้ว⁷⁶

บางทีเหตุผลที่ทำให้ปรีดีปฏิเสธอิทธิพลของ มาร์กซิสต์ อาจจะอยู่ที่ขาดหมายฉบับสัน្យาซึ่งปรีดีต่อ คณะกรรมการโครงการวิจัย “ความคิดทางการเมืองของ ปรีดี พนมยงค์” เพื่อเตือนให้ทราบหนังสือ พ.ร.บ.ว่า ด้วยการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ และบทบัญญัติใน กฎหมายอาญา ซึ่งหากสรุปว่าปรีดีเป็นมาร์กชิสต์

⁷⁴ สนใจประเด็นนี้เพิ่มเติม โปรดดู วิชา กันตามระ. “ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพระคocomมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์”, ใน วิกฤตการณ์ฝ่ายก้าวหน้าไทย, หน้า 225–260. ข้อนี้สังเกตคือแม้เอกสารนี้จะ อยู่ในรูปจดหมายซึ่งเขียนโดยนายวิชา แต่เป็นไปได้ว่าปรีดีตั้งหากที่เป็นผู้เขียนที่แท้จริง หากพิจารณาจากการใช้คำ รูปแบบ, สำนวนการเชียน และวิธีให้เหตุผล ซึ่งเหมือนกับที่ปรีดีใช้ในงานเชียนอื่นๆ อย่างไม่มีผิดเพี้ยน นอกจากนั้น เอกสารนี้ยังมีเนื้อหาแยกเป็น 2 ส่วน คือส่วนแรก ซึ่งเป็นค่าวิจารณ์บทความของโทรศัพท์และนพพร และส่วนที่ 2 ซึ่งเป็นข้อความของนายวิชาเอง ซึ่งเนื้อหาในส่วนแรกนั้นน่าจะเป็นปรีดีที่เขียนด้วยตัวเอง.

⁷⁵ ปรีดี พนมยงค์, “การวิเคราะห์ลัทธิมาร์กซ์ตามมาตรฐานของชาติแห่งความขัดแย้งเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง (สาร ธรรมประติการและวิรรตการ)”, หน้า 26–29.

⁷⁶ อ้างจาก สุพจน์ ด่านตระกูล, ข้อเท็จจริงบางประการเกี่ยวกับนายปรีดี พนมยงค์ อันเนื่องมาจากทวิจารณ์ ของนายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร, สำนักพิมพ์สันติธรรม, 2526, หน้า 70–71.

คณะกรรมการโครงการกีจจะถูกกล่าวหาว่าเป็น “คอมมิวนิสต์ ส่วนบุคคลกีจถูกเจ้าหน้าที่ไทยกลั่นแกล้งต่างๆ”

ในฐานะที่เป็นพัฒนาชนฝ่ายซ้ายและผู้นำในการเมือง บริเดียนอยู่ท่ามกลางสถานการณ์ที่ลักษณะแย่งชิงทางการเมืองที่ไม่สงบรอบตัว พรรคคอมมิวนิสต์ เป็นผู้นำทางการเมืองที่ตอกเป็นเป้าโจมตีของพลังทางการเมืองแทบทุกฝ่าย เป็นนักคิดที่วิพากษ์สถาบัน แต่ก็ต้องทำงานรับใช้ใกล้ชิดกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เป็นนักลัทธิมาร์กซ์ที่ต่อต้านการผูกขาดลัทธิมาร์กซ์ ฯลฯ

สภาพการณ์ที่อิทธิพลเหลือและวางแผนตัวได้ยาก ล่ามจากເญັນນີ້ ส่งผลให้การศึกษาด้วยที่เรื่องงานເຍັນຂອງบริเด ต้องตระหนักถึงอิทธิพลที่บริบทมีต่อตัวบทของบริเดอย่างมีนัยยะสำคัญ.

เมื่อพูดถึงอิทธิพลที่บริบทมีต่อตัวบท ก็หมายความว่า ตัวบทหรือคำไม่ได้เป็นภาพสะท้อนความคิดของบริเดอย่างตรงตัว การตระหนักถึงภาวะເຍັນนີ້สำคัญ ต่อการศึกษาความคิดของบริเด เพราะเท่ากับว่าในขณะที่ทำการศึกษา ผู้อ่านต้องอ่านตัวบทอย่างระมัดระวัง และระลึกถึงการมีอยู่ของบริเดในฐานะผู้แต่งไปตลอดเวลา.

ในการศึกษาความคิดทางการเมืองของบริเด จึงจำเป็นต้องพิจารณาเบริญเพียงการให้ความหมายที่บริเดมีต่อ “คำ” คำไม่ได้สะท้อนความคิดอย่างตรงไปตรงมา ในทางตรงข้าม บริบททำให้ความสัมพันธ์ของคำกับความคิดเป็นไปอย่างซับซ้อน และถ่ายอมรับข้อเสนอของผู้เขียนที่ว่า บริเดเป็นบัญญาณฝ่ายซ้ายที่ต้องปกปิดความเป็นซ้าย หัวใจของการใช้คำของบริเดคือ

จะใส่ความหมายแบบซ้ายลงไปในคำที่ “ไม่ซ้าย” ได้อย่างไร.

การใช้คำเป็นเรื่องสำคัญ เพราะการใช้คำของความคิดหนึ่ง ย่อมชวนให้คิดต่อไปได้ว่าผู้เขียนได้อิทธิพลจากความคิดนั้น คำไม่ได้อยู่อยู่ๆ ให้ใครใส่ความหมายลงให้อ่านง่ำเงว หรือหากทำไป คำก็จะหมดอำนาจในการสื่อความ แต่ขณะเดียวกัน คำก็ไม่ได้มีโครงสร้างตายตัวจนทำให้ผู้เขียน - ซึ่งในขณะเดียวกันก็คือ “ผู้อ่าน” คำหรือตัวบทนั้นต้องนิยามและตีความไปตามนั้นอย่างเดียว.

ถ้าจะ irony ไปปัญหานี้ให้เกี่ยวข้องกับการศึกษาความคิดทางการเมือง คำダメง่ายๆ คือ เราสามารถใช้ “คำ” ของสำนักคิดหนึ่ง โดยไม่ต้องผูกโยงกับ “ความหมายของคำ” ตามแบบที่สำนักคิดนั้นให้ได้หรือไม่.

ผู้เขียนไม่มีค่าตอบที่น่าพอใจสำหรับปัญหานี้ ในเวลานี้ จึงขออีມแนวคิดของ Umberto Eco ว่า ด้วยเรื่องบทบาทของ “ผู้อ่าน” ว่าสามารถอ่าน “ตัวบท” ได้ทั้งแบบเปิดและแบบปิด (closed texts or open texts)⁷⁷ ซึ่งในกรณีของบริเด ผู้เขียนเห็นว่าบริเดในฐานะ “ผู้อ่าน” อ่านคำเหล่านั้นแบบเปิด แต่ในฐานะ “ผู้แต่ง” (author) กลับใช้คำเหล่านั้นแบบปิด และผู้เขียนเองก็จะอ่านคำของบริเดด้วยวิธีการแบบปิดด้วย วิธีคิดแบบนี้ถือว่า “ผู้แต่ง” (author) รู้และตระหนักรู้ว่ากำลังเขียนอะไร เพราะฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้ศึกษาที่ต้องเข้าให้ถึงเพื่อค้นให้พบนิยามของคำที่ผู้แต่งใช้ ว่ามีขอบเขตและลักษณะเฉพาะอย่างไร.”

เฉพาะหน้านี้ มีคำอยู่ 2 คำ ซึ่งผู้เขียนขอเสนอเป็นตัวอย่างของการใช้คำแบบบริเด คือคำว่า

⁷⁷ ข้างจาก “ข้อสังเกตบางประการของนายบริเด พนมยงค์ เกี่ยวกับ ข้อเสนอของนายเฉลิมเกียรติ ผิวนวล เรื่อง โครงการวิจัยความคิดทางการเมืองของนายบริเด พนมยงค์” ซึ่งตีพิมพ์ในส่วน “คำนำ” ของงานวิจัยชื่อดียกัน

⁷⁸ Eco, Umberto, “Introduction” in *The Role of the Reader: explorations in the semiotics of text*. Indiana University Press, 1979, p.7-9.

⁷⁹ พุดตามภาษาของ Roland Barthes แล้ว ผู้เขียนขอเสนอว่า บริเดในฐานะ “ผู้อ่าน” นั้น ปฏิบัติต่อคำที่ “ไม่ซ้าย” เหล่านั้นอย่าง “ผู้เขียน” (writer) ขณะที่บริเดในฐานะ “ผู้เขียน” นั้น ปฏิบัติต่อคำซึ่งนั้นอย่าง “ผู้แต่ง” (author) นั้นเอง.

“สิทธิประชาธิปไตย” และ “สัญญาสังคม” ซึ่งล้วนเป็นคำที่ “ไม่ซ้าย” ทั้งคู่ และการที่ปรีดิใช้คำที่แปลกลปломและ “ไม่ซ้าย” เข่นี้ โดยผู้เดินแล้วย่อมมีความหมายเป็นอื่นไปไม่ได้ นอกจากปรีดิเป็นนักคิดที่ไม่มีความคงเส้นคงวาทางตรรกะ หรือมีจันน์ก็คือปรีดิไม่ได้เป็น นักคิด - ปัญญาณ ในความหมายที่เคร่งครัด จึงสามารถใช้คำที่ทางอยู่บุนนาคิตที่แตกต่างกันโดยไม่มีการขัดเงินเลยแม้แต่น้อย.

ผู้เขียนไม่มีเนื้อที่มากพูดจะอธิบายการยึดคำ “ด้วยความหมายแบบปรีดิได้อย่างครบถ้วน แต่ก็อกกล่าวอย่างคร่าวๆว่า ในฐานะที่เป็นปัญญาณฝ่ายซ้าย ปรีดิไม่ได้ใช้คำเหล่านี้อย่างเลื่อนลอยหรือไม่รู้ตัว ปรีดิไม่ได้ใช้คำเหล่านี้อย่างปราศจากความคงเส้นคงวาทางความคิด ในทางตรงข้าม จากการศึกษาวิธีให้ความหมายของปรีดิ พบร่ว่าปรีดิได้ใช้คำเหล่านี้อย่างตระหนัก รุ้งแล้วสร้างความหมายแบบใหม่ๆ สอดแทรกเข้าไปโดยตลอด.

วิธีการใช้เพื่อคำที่ “ไม่ซ้าย” เพื่อสื่อถึงความหมายแบบซ้ายเข่นี้ ในแห่งนี้ก็สอดคล้องกับสภาวะของปรีดิเองที่เป็นนักคิดแนวมาร์กซิสม์ที่ต้องหลีกเลี่ยงความเกี่ยวข้องใดๆ กับลัทธิมาร์กซ์ ด้วยความที่มีสถานะอีกสถานะเป็นผู้นำทางการเมืองควบคู่กันไปในเวลาเดียวกันนั่นเอง.

จากซ้ายกล้ายเป็นขวา

จากการศึกษาความคิดของปรีดิ และภาษาที่ปรีดิใช้เพื่อถ่ายทอดความคิดนั้นๆ เห็นได้ชัดว่าในฐานะที่เป็นนักคิดทางการเมือง ปรีดิมีความสนใจเสมอและคงเส้นคงวาทางตรรกะอย่างไม่ต้องสงสัย อิทธิพลของวิธีคิดแบบมาร์กซ์ปรากฏในงานเขียน - ป้ารุกดาของปรีดิเกือบทุกชิ้น โดยเฉพาะในยุคหลัง พ.ศ.2500 เป็นต้นมา

แม้ปรีดิจะหลีกเลี่ยงที่จะวิเคราะห์หรืออธิบายสังคมไทยโดยกรอบความคิดแบบนี้ต่องๆ แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าปรีดิไม่ได้มีความคิดแบบนั้น เพราะปรีดิ

พุดถึงลัทธิมาร์กซ์ในระดับที่เป็นทฤษฎีที่ใช้ได้กับสังคมทั่วไป ซึ่งย่อมเท่ากับว่าใช้ได้กับสังคมไทย เพียงแต่ฐานะผู้นำทางการเมืองนั้นทำให้ปรีดิไม่ได้อยู่ในจุดที่จะพุดถึงวิธีคิดแบบนี้ได้อย่างตรงไปตรงมา.

ความคุณเครือจึงเป็นสิ่งที่พบได้ในงานเขียนของปรีดิแทบทุกชิ้น และผู้อ่านที่อ่านด้วยท่อนปรีดิ อย่างปราศจากความระมัดระวัง ก็ย่อมที่จะรู้สึกถึงความลักษณะขัดแย้งกันเองในระบบคิดของปรีดิอยู่ตลอดเวลา ด้วยอย่างของความคุณเครือเข่นี้ที่จะประगูให้เห็นเด่นชัดที่สุดในงานอย่าง “คำประกาศเปลี่ยนแปลงการปกครอง” และ “มหาราชและรัตนโกสินทร์” ซึ่งคุณเมื่อจะพุดถึงสถาบันด้วยน้ำเสียงที่แตกต่างกันอย่างไพศาล.

อย่างไรก็ดี ผู้เขียนเห็นว่าทั้ง “คำประกาศเปลี่ยนแปลงการปกครอง” และ “มหาราชและรัตนโกสินทร์” เป็นงานซึ่งมีพื้นฐานมาจากระบบคิดชนิดเดียวกัน ส่วนความแตกต่างที่ปรากฏนั้นเป็นเพียงผลจากการใช้การเมืองวัฒนธรรมทางภาษาเพื่อพูดถึงอะไรบางอย่างที่พุดได้ยากในสังคมไทยเท่านั้นเอง.

ความลักษณะนี้ก็เป็นประภากในงานเขียนสำคัญอย่าง “ความเป็นอนิจจังของสังคม” ด้วย สำหรับคนจำนวนไม่น้อยงานเขียนนี้เป็นประคุณตราบประกันความเป็นพุทธศาสนาที่เคร่งครัดของปรีดิ แต่พุทธศาสนาถือเป็นส่วนหนึ่งของอุดมการณ์หลักของชาติ ซึ่งนั่นเป็นยังว่าปรีดิไม่ได้เป็น “ซ้าย” อย่างที่เข้าใจ ในทางตรงกันข้าม ปรีดินั้นเป็น “ไทย” ที่เปลี่ยนลับไปด้วยความภักดิในอุดมการณ์หลักของชาติ ทั้งที่ลักษณะ “อนิจจังของสังคม” แบบปรีดิแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับความเป็นอนิจจังแบบที่สังคมไทยเข้าใจ ดังได้กล่าวไว้ในข้างต้นแล้ว.

ความคุณเครือและลักษณะจึงเป็นสิ่งที่ปรีดิจงใจ ในฐานะของนักคิดที่ตระหนักรู้ถึงสถานะทางการเมืองของตน ทุกครั้งที่พุดถึงสังคมไทยปรีดิจึงชื่นชอบความคิดเร็นความหมายไว้ภายใต้เปลือกนอกที่ดูเป็นกลางและไม่มีอะไรแคลมคุณ ผู้อ่านที่ปราศจากความระมัดระวังมอง

เห็นอย่างที่ปรีดิประสังค์ ซึ่งก็ไม่ได้เป็นเรื่องผิดอะไร เพราะวิธีการเขียนของปรีดินั้นชื่อกวนการมือญ่องปรีดิในฐานะ “ผู้แต่ง” ไว้อย่างมิดชิด และผลก็คือ การเปิดโอกาสให้ผู้อ่านรู้สึกถึงเสรีภาพในการตีความเพื่อเข้าถึงความหมายในตัวบทของปรีดิตัวเดียว แม้ว่าโดยแท้จริงแล้ว ผู้แต่งจะกำกับผู้อ่านผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างค่าและตัวบทต่างๆ ออยู่ตลอดเวลา.

ความสามารถในการกำกับผู้อ่านเป็นนี้ ส่งผลให้ผู้อ่านเข้าใจปรีดิไปตามวิถีทางที่ปรีดิต้องการ ผลก็คือانبัตตั้งแต่สัญกรรมของปรีดิเมื่อพ.ศ.2526 ปรีดิถูกทำให้กล้ายเป็นสามัญชนผู้จงรักภักดีต่อพระราชาวงศ์ เป็นผลเรือนผู้เสียงชีวิตเพื่อรักษาเอกสารชาติ เป็นข่ายของผู้มีศรัทธาแรงกล้าในพุทธศาสนา เป็นรูปบุรุษที่เพลิดตัวเองเพื่อความอยู่รอดของสถาบันฯ คล้ายๆ คือ ถูกทำให้ “ขาว” มาจากนี่เรื่อยๆ ผ่านงานเขียนและการผลิตซ้ำทางความคิดครั้งแล้วครั้งเล่าของ “ปัญญาชนสยาม” หลายต่อหลายรายไม่ว่าเป็นแม่นคันที่เกลี้ยดปรีดิเอง.

ด้วยที่สระท้อนภาวะข้อนี้ได้ขัดเจนที่สุดคือหนังสือในวาระครบปีที่ 2 ของการอสัญกรรม ซึ่งประกอบด้วยข้อเขียนดังต่อไปนี้คือ พระโอวาทของสมเด็จพระสังฆราช สมกมಠสังฆบริณายก ป้าฐกดาธรรมของพระพุทธชิริคามุนี อุโนมานากดาของพระราชนันทมุนี บทความ “เกี่ยวกับท่านอาจารย์ปรีดิ พนมยงค์” โดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภานุพันธ์ ยุคลบทความ “ท่านอาจารย์ปรีดิ กับศาสนาอิสลาม” โดยอดีตจุฬาราชมนตรี จำเนีย พรมยงค์ และ “เจตนารวมย์ของบวนการเสรีไทย” รวมถึงบทความซึ่งไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งอีก 4 ข้อคือ “สมาคมกิจติตมศักดิ์ พุทธธรรมสมาคม” “การเขื่อมพระพุทธศาสนา - สยามกับญี่ปุ่น” “อาณาฯ ปรีดิ พนมยงค์ กับศาสนาคาಥอลิกในรัฐสภา”

และ “คุ้มครองพระบรมวงศานุวงศ์”⁸⁰

ความพยายามดีความให้ปรีดิอยู่ภายใต้อุดมการณ์หลักอย่างชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์นั้น ในด้านหนึ่งก็นับว่าเป็นผลมาจากการความคุลมเครือที่ปรีดิเป็นผู้จัดให้เกิดขึ้น แต่ข้อที่ต้องระวังเสมอคือเมื่อปรีดิจะใจทำให้เกิดขึ้น ก็หมายความว่าโดยแท้จริงแล้วปรีดิไม่ได้คิดอย่างนั้น หากจำเป็นต้องสร้างความคุลมเครือขึ้นมาเพื่อปิดบังอะไรบางอย่าง และด้วยไม่ตระหนักถึงความจริงข้อนี้ ในที่สุด การสร้าง “ความเป็นปรีดิ” ที่เกิดขึ้นในขั้นหลัง ยิ่งนานวันก็จะยิ่งห่างไกลจาก “สาร” ที่ปรีดิต้องการสุกซ่อนเอาไว้ภายใต้ความคุลมเครือ.

การทำให้ปรีดิเป็นอัจฉริยะของสามัญชนผู้เปลี่ยนลุนไปด้วยความจงรักภักดี ปรากฏให้เห็นอย่างเป็นระบบ ผ่านการพิมพ์ซ้ำป้าฐกดาขนาดสันของศ.นพ.ประเวศ วงศ์ เรื่อง “สถาบันพระมหากษัตริย์ กับรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดิ พนมยงค์” ในหนังสือเล่มของโครงการฉลอง 100 ปี ชาตกາล นายปรีดิ พนมยงค์ ทุกๆ เล่ม.

หลักใหญ่ใจความของป้าฐกดาเรื่องการเสนอว่า การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 เป็นจุดกำเนิดของระบบประชาติป้ายที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และปรีดิในฐานะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เป็นผู้เปลี่ยนบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ จากจุดศูนย์รวมทางการเมือง เป็นศูนย์รวมทางจิตวิญญาณ และในแห่งนี้แล้ว ปรีดิจึงเป็นสามัญชนไทยตัวอย่าง ซึ่ง “รักชาติบ้านเมืองอย่างแรงกล้า พยายามเรียนรู้จนเกิดปัญญา ให้ปัญญาทำงานเพื่อประเทศชาติ ดำเนินตนอยู่ในความสุจริต ถูกต้อง มีความกล้าหาญ เป็นกำลังสำคัญในการก่อให้เกิดประชาติป้ายอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข พิทักษ์สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นประมุข พิทักษ์สถาบันพระมaha

⁸⁰ อุนสมณ์วันครบปีที่ 2 แห่งการถึงของสัญกรรม ของ ฯพณฯ ปรีดิ พนมยงค์ อดีตผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาชีวรมศาสตร์และการเมือง ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ นายกรัฐมนตรี และรัฐบุรุษอาวุโส และ ในวาระวันคีลามุกษ์อุนสมณ์สถาบัน ปรีดิ พนมยงค์ ณ พระนครศรีอยุธยา, โรงพิมพ์บรรณาคอม, 2528.

กับตัวเรียน^{๘๑}

การศึกษาเป็นข่าวเกิดขึ้นท่ามกลางการปกปิดปรีดีในฐานะที่เป็นหัวยง ผลก็คือ การเกิดขึ้นของสภาพที่ งานเขียนและปาฐกถาขึ้นสำคัญของปรีดีซึ่งแสดงถึงปรัชญา ระบบคิด และการนำแนวความคิดแบบลัทธิอมาร์กษ์มาวิเคราะห์สังคมไทย ถูกทำให้หายไป ไม่มีการพูดถึงความคิดของปรีดีในบทความและหนังสืออย่าง “การวิเคราะห์สังคมสยามตามกฎธรรมชาติแห่งความขัดแย้งเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง (สารธรรมประดิการและวิวรรตたり)”, ระบบสังคมนิยม และระบบคอมมูนิสต์จะหมายความแก่เมืองไทยหรือไม่. แนววิธีพิจารณาทางรอดของสังคมไทย, และ ที่เข้าเรียก กันว่าลัทธิแก้นั้นหมายความว่าจะไร ความเป็นมาแห่งลัทธิวิสัยนิสม์ และแม้แต่ในภาค 2 ของ บันทึกอัตชีวประวัติของหัวปรีดีเองอย่าง ชีวิตผันผวนของข้าพเจ้า และ 21 ปี ที่ลี้ภัยในสาธารณรัฐราชอาณาจักร ซึ่งเป็นภาคที่ปรีดีแสดงทรงคนเดียวกับการปฏิวัติวัฒนธรรม เค้าไว้อย่างมีนัยยะสำคัญ จนถึงบัดนี้คือ หลังจากตีพิมพ์ภาค 1 เสร็จล้วนไปแล้วกว่า 13 ปี ก็ยังไม่มีการตีพิมพ์ภาค 2 ออกมา.

ในฐานะผู้นำทางการเมือง ปรีดีไม่เคยจำกัด เศรษฐกิจในการบันบือกตั้งเชิงนิยม บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับที่ปรีดีมีส่วนร่วงโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นมาตรา 13 แห่งรัฐธรรมนูญฉบับ 10 ธันวาคม พ.ศ.2475 หรือ มาตรา 13 แห่งรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2489 ล้วนยืนยันถึงเสรีภาพอันบริบูรณ์ในเรื่องนี้ ส่วนในฐานะที่เป็นนักคิดทางการเมืองนั้น ปรีดีเน้นย้ำอยู่ตลอดเวลาถึง อิสรภาพที่จะเลือกเชือดามทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่ง.

สภาพการณ์เข่นนี้แตกต่างกันไปกับสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ที่ปรีดีในฐานะที่เป็นตัวบทนั้น ถูกอ่าน และถูกตีความไปในทางหนึ่งทางใดเพียงทางเดียวโดยไม่คำนึงถึงทางอื่นๆ และที่น่าเศร้าไปกว่านั้นก็คือ ภาย

ให้การตีความแบบเอกสารนิยมที่ว่า “งานเขียน - บทความ ปราจีดา จำนวนมาก และรวมทั้งอะไรก็ตามที่เป็นอนุสรณ์ที่แท้จริงถึงการเมืองอย่างปรีดี กลับถูกกดกั้นเอาไว้ไม่ให้มีการตีพิมพ์-พิมพ์ซ้ำเพื่อเปิดเผยแพร่สู่สาธารณะ.”

สรุป

ทฤษฎีการอ่านบางสำนักเสนอว่าการอ่านเป็นเรื่องของผู้อ่านโดยแท้ ส่วนผู้แต่งนั้นได้гласานาไปในทันทีที่ตัวบทเสร็จสิ้น สำหรับค่าอธิบายแบบนี้ การตีความคือเรื่องภาพที่ผู้อ่านจะมีอย่างไรได้ และเป็นเรื่องเหลาให้ที่ผู้แต่งรายได้จะดึงดันดันหุ้รังให้ผู้อ่านเข้าใจ ตัวบทไปเฉพาะอย่างที่ตนเข้าใจ.

อย่างไรก็ตี การนำวิธีการนี้มาใช้กับการศึกษาความคิดทางการเมืองก็มีปัญหาอยู่ไม่น้อย งานเขียนทางการเมืองเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นขณะที่นักคิดทางการเมืองตระหนักรู้ว่าตนเองกำลังทำอะไร การศึกษาหรือวิพากษ์วิจารณ์เป็นเรื่องภาพของผู้แต่งโดยแท้ก็จริงอยู่ แต่กิจกรรมเหล่านั้นจะบังเกิดขึ้นมาได้ ก็ต้องเริ่มต้นจากการเข้าใจผู้แต่งอย่างที่ผู้แต่งเข้าใจตัวเองเท่านั้น.

ในฐานะที่เป็นนักคิดทางการเมือง ปรีดีเป็นหนึ่งในนักคิดฝ่ายซ้ายที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในสังคมไทยอย่างไม่มีปัญหา แต่บริบทของปรีดีเองคือ การที่ปรีดีมีสถานะเป็นผู้นำทางการเมืองนั้น ทำให้ความเป็นซ้ายกลายเป็นสิ่งที่ปรีดีต้องซุกซ่อนเอาไว้ โดยการทำให้คลุมเครือบ้าง. โดยการพูดบางเรื่องและไม่พูดบางเรื่องบ้าง และแม้แต่โดยการหลีกเลี่ยงที่จะพูดถึงสังคมไทยโดยตรง.

ผู้อ่านเห็นปรีดีอย่างที่ปรีดีจึงใจให้เห็น แต่ไม่ตระหนักว่าปรีดีทำเข่นั้นไปเพื่ออะไร ผลก็คือ ปรีดีถูกทำให้กลับเป็นผู้นำทางการเมืองผู้จงรักภักดีต่อ คุณการณ์หลักของชาติมากขึ้นเรื่อยๆ และภายใต้กระบวนการนี้ งานเขียน-ปาฐกถาและแม้แต่อัตชีวประวัติของปรีดีเองถูกทำให้หายไปจากสังคมไทยอย่างจงใจ.

^{๘๑} ประเวศ วงศ์, “สถาบันพรมทางทรัพย์กับรัฐบุรุษอุทิส ปรีดี พนมยงค์” ใน คณะกรรมการอภิรัตน์ประชาธิปไตย 24 มิถุนายน, คณะกรรมการดำเนินงาน โครงการฉลอง 100 ปี ชาติศาสตร์ นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษ อุทิส, 2542.

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มเพื่อนไทยในญี่ปุ่น. วิกฤติการณ์ฝ่ายก้าวหน้าไทยในบัวจุน. สำนักพิมพ์ลี. 2525.
- เฉลิมเกียรติ ผิวนวล. ความคิดทางการเมืองของเบรดี้ พนมยงค์. มูลนิธิโภगดล คีมทอง. 2529.
- ขัยวัฒน์ สถาานันท์. บทสนทนาของ Plato และ The Prince ของ Machiavelli ในฐานะจุดเริ่มต้นของการศึกษา ปรัชญาการเมือง. ศูนย์วิจัย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2527.
- ขัยอนันต์ สมุทวนิช. โต้ท่าเบรดี้. องค์การนักศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 2517.
- ขัยอนันต์ สมุทวนิช และ ขัดดิยา กรรณสูต (บรรณาธิการ). เอกสารการเมืองการปักครื่องไทย (พ.ศ.2417-2477). สถาบันสยามศึกษา สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย. 2532.
- ประเวศ วงศ์. "สถาบันพระมหาดีย์กับรัฐบุรุษอาวุโส บรีดี้ พนมยงค์." ใน คณะกรรมการกับการอภิวัฒน์ ประชาติปั่นไทย 24 มิถุนายน. คณะกรรมการดำเนินงาน โครงการฉลอง 100 ปี ชาติภาค นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส. 2542.
- บรีดี้ พนมยงค์. "จะพิทักษ์เจตนาตนน์ประชาติปั่นไทยสมบูรณ์ ของวีรชน 14 ตุลาคม." วารสาร อมธ., 10 ชั้นวางค์ 2516, 1-81.
- _____. "จะมีทางได้ประชาติปั่นโดยสันติหรือไม่." วารสาร อมธ. 10 ชั้นวางค์ 2516, 83-117.
- _____. "อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปแบบใด." วารสาร อมธ. 10 ชั้นวางค์ 2516, 139-159.
- _____. "ข้อเสนอของนายปรีดี้ พนมยงค์ ต่อ ฯพณฯ สัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี เรื่อง วิธีส่งเสริมให้ราชภัณฑ์ในประเทศไทย โดยให้ราชภัณฑ์สิทธิ์ ทดลองสอนัญญา (recall) ให้รู้จ่ายค่าป่วยการแก่ราชภัณฑ์ที่เดินทางมาลงคะแนนเสียง. วิธีเลือกตั้งที่ไม่ซื้อขาย. ไม่บังคับให้ผู้ล้มคารังกัดพรroc, สถาเดียว." รัฐศาสตร์สาร, 18: 1 (ม.ค. - เม.ย. 2535), 8-38.
- _____. วิจารณ์ร่างรัฐธรรมนูญ 2517. คณะกรรมการเมือง: พัฒนาการของแนวอธิบายการเมืองและศัพท์การเมืองในงานเขียน ประเภทสารคดีทางการเมืองของไทย พ.ศ.2475 - 2525. สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2533.
- มหาราษฎร์. 2517.
- _____. อนาคตของไทยกับสถานการณ์ของประเทศเพื่อนบ้าน. นิลนาราการพิมพ์. 2531.
- _____. ระบบสังคมนิยมและระบบคอมมิวนิสต์จะหมายรวมแก่เมืองไทยหรือไม่. โรงพิมพ์พิมเนศ. 2518.
- _____. ความเป็นมาของศัพท์ไทย ปฏิวัติ รัฐประหาร วิวัฒน์ อภิวัฒน์. ประจำการพิมพ์. 2518.
- _____. แนวรือพิจารณาทางรอบของสังคมไทย. สถาบันสยามเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์ วัดนนทบุรี. 2519.
- _____. ที่เข้าเรียกกันว่า ลัทธิแก๊ นั้น หมายความว่า อะไร และความเป็นมาแห่งลัทธิรัชชินีสม. สมาคมเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์. 2519.
- _____. อนุสรณ์นายปacle พนมยงค์. อัมรินทร์การพิมพ์. 2525.
- _____. มหากรະตะหันโภสินทร์. โครงการเบรดี้ พนมยงค์ กับสังคมไทย. 2525.
- _____. ประสบการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบุรุษอาวุโส บรีดี้ พนมยงค์. โครงการเบรดี้ พนมยงค์ กับสังคมไทย. 2526.
- _____. "การวิเคราะห์สังคมสยามตามกฎธรรมชาติแห่งความขัดแย้งเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง." ขุนปัญญา. สำนักพิมพ์สันติธรรม. 2528.
- _____. ชีวิตผันผวนของข้าพเจ้า และ 21 ปี ที่ลี้ภัยในสาธารณรัฐประชาชนจีน. สำนักพิมพ์เทียนวรรณ. 2529 (แปลโดย จำรง ภาครุ่งkit และ พรทิพย์ トイไก่).
- วิชา กันตามระ. "ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพระราชบรมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยของรัฐบุรุษอาวุโส บรีดี้ พนมยงค์." วิกฤติการณ์ฝ่ายก้าวหน้าไทยในบัวจุน. สำนักพิมพ์ลี. 2525. หน้า 225-260.
- สมบัติ จันทรงวงศ์. ภาษาทางการเมือง: พัฒนาการของแนวอธิบายการเมืองและศัพท์การเมืองในงานเขียน ประเภทสารคดีทางการเมืองของไทย พ.ศ.2475 - 2525. สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2533.

- สุพันธ์ ด่านตระกูล. บริดี พนมยงค์ พูดถึงกรณีควรรอด และบัญชาของชาติ. ศิริพรากรพิมพ์, 2517.
- _____. Murdoch, Pierre. พนมยงค์. สำนักพิมพ์จิรารณ์สุวรรณ. ม.ป.ท.
- _____. ข้อเท็จจริงบางประการเกี่ยวกับ รัฐบุรุษอาวุโส บริดี พนมยงค์ อันเนื่องมาจากการทวิจารณ์ของนาย ประเสริฐ ทรัพย์สุนทร. สำนักพิมพ์สันติธรรม, 2526.
- สุภา ศิริมานนท์. ด้วยสายใยในฝอยขัน. สำนักพิมพ์เพียงวรรณ, 2519.
- ส.ศิริรักษ์. เรื่องนายบริดี พนมยงค์ ตามทัศนะ ส.ศิริรักษ์. สำนักพิมพ์มุกนิลโภนล คีมทอง, 2525.
- วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร. บริดี พนมยงค์ คนดีศรีอยุธยา. ศิริยอดการพิมพ์. ม.ป.ท.
- McLellan, David. Marxism after Marx. Macmillan Press, 1998.
- Miller, David. *The Blackwell Encyclopedia of Political Thought*. Basil Blackwell, 1987.
- Leo Strauss. *What is Political Philosophy?*. The Free Press, 1959.
- Platt, Michael. "Interpretation," *Interpretation*. 5: 1 (Summer, 1975), 109 - 130.

- Bourdieu, Pierre. "Reading, Readers, the Literate, Literature" in *In other Words*. Stanford University Press, 1987, 94 - 105.
- Williams, Raymond. *Keywords*. Fontana Press, 1983.
- Barthes, Roland. "Authors and Writers" in Sonntag, Susann (ed.), *A Barthes Reader*. Vintage, 1993, p. 185-193.
- Deleuze, Steven M. *Political Thinking, Political Theory and Civil Society*. Allyn and Bacon, 1997.
- Eco, Umberto. "Introduction" in *The Role of the Reader: explorations in the semiotics of text*. Indiana University Press, 1979.
- _____. "Political Language: the use and abuse of rhetoric" in *Apocalypse Postponed*. Flamingo., 103 - 118.
- Lenin, V.I., *Selected Works*. Progress Publishers, 1977.
- Outhwaite, William "Hans - Georg Gadamer" in Skinner, Quentin (ed.), *The Return of Grand Theory in the Human Sciences*. Cambridge University Press, 1985, 21 - 39.